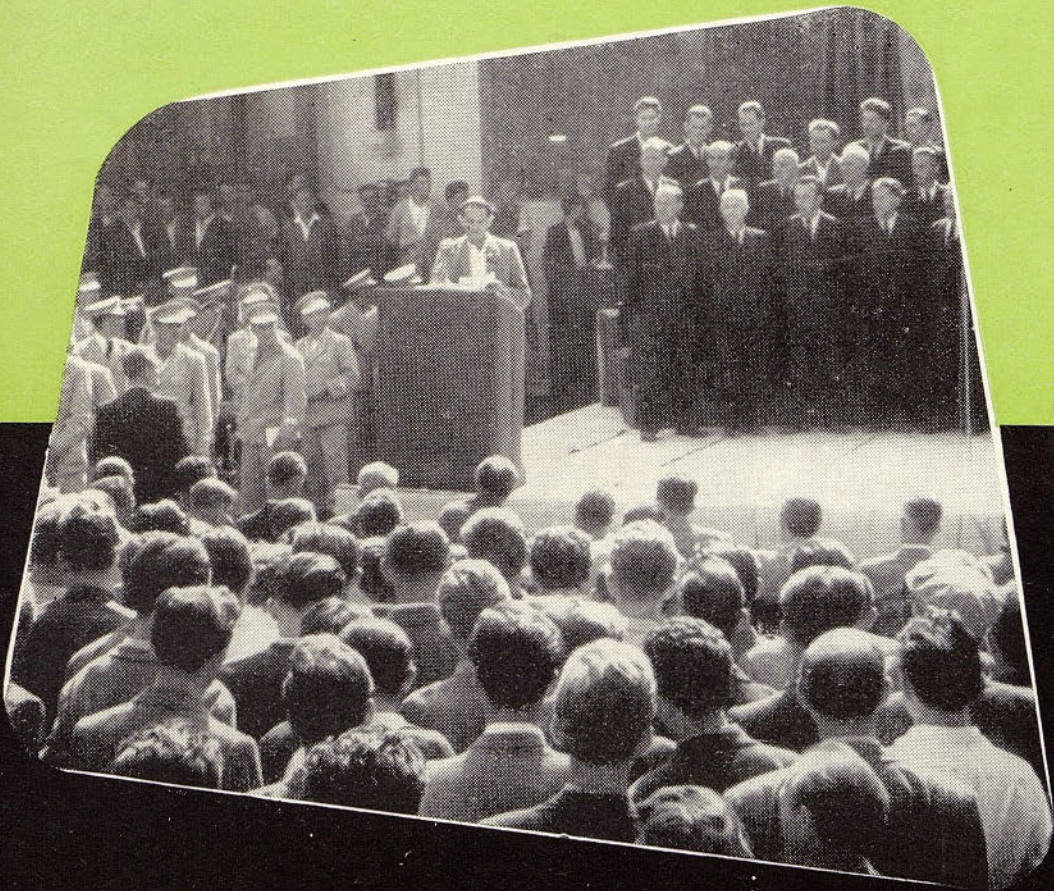

ISKRA

GLASILO DELOVNEGA KOLEKTIVA TOVARNE »ISKRA« – KRANJ

5

LETNIK II.

1956

ISKRA
glasilo delovnega
kolektiva
tovarne elektrotehničnih
in finomehaničnih
izdelkov
»Iskra« Kranj

1956
št. 5
avgust — september

Izdaja:
Upravni odbor

Ureja:
Uredniški odbor

Glavni urednik:
Franc Tičar

Odgovorni urednik:
Tone Dovjak,
Zlato polje, Kranj

Naslov uredništva:
Tovarna »Iskra«,
Gorenja Sava 6
telefon 231 do 234
(interna 425)

Osnutek
za naslovno stran in
zunanja oprema:
Danica Zgonc

Naslovna slika:
Kolektiv »Iskre«
proslavlja
20. obletnico
tekstilne stavke

Hrbtna slika:
Korošica
Foto: Abe

Klišee izdelala
klišarna »Gorenjski tisk«,
Kranj
Tisk:
»Gorenjski tisk«
Kranj

Naklada:
2800 izvodov

VSEBINA:

1. Ob 20. obletnici tekstilne stavke Slovenije
2. Iz zasedanj delavskega sveta
3. Problematika instrumenta z vrtljivim železom (ing. Jože Jekovec)
4. Daljinska korekcija električnih ur (ing. Jože Unk)
5. Izdelava hladno valjanih vijakov z nakrčeno glavico (Julij Novljan)
6. Zagrebški velesejem in naš paviljon (IFV)
7. Telovadni dvoboj (RA)
8. Velik uspeh naših športnikov (Metod Rotar)
9. Izobrazba in razvedrilo v zimskem času (MŠ)
10. Varnost pri delu — prva skrb podjetja (FB)
11. Iz Kranja do Ankarana (MŠ)
12. Utrinki iz Ankarana (Taja)
13. Izlet v Besnico in še kaj ... (Kem)
14. Zanimivosti iz znanosti in tehnike
15. Bralci nam pišejo ...
16. Vprašaj — mi ti odgovorimo
17. Javna zahvala
18. Mi smo mi ...
19. Nagradna križanka

Ob 20. obletnici tekstilne stavke Slovenije

Delavski svet je imel dne 16. septembra slavnostno sejo v počastitev 20. obletnice velike tekstilne stavke v Sloveniji.

Predsednik DS tov. Tone Seljak je na tem zasedanju med drugim povedal:

„V teh dneh praznujemo 20. obletnico velike tekstilne stavke Slovenije, ki se je pričela 20. avgusta 1936. Praznujemo jo zato, ker je s svojo pomembnostjo zabeležena na vidnih straneh zgodovine revolucionarnega gibanja slovenskega proletariata. V tistih dneh pred 20 leti je stavka pomenila izražanje odločne volje tekstilnih delavcev, da se začno organizirano, odločno in solidarno boriti za svoje delavske pravice in osnovne življenjske pogoje. Stavka tekstilcev je tokrat pomenila dobro organizirano revolucionarno akcijo delavstva, ki se je v tistih dneh jelo zavedati svoje moči in svoje vloge v družbenem življenju.

Velika tekstilna stavka je iznikla iz revolucionarnega razpoloženja tekstilnih delavcev, ki jih je težki ekonomski položaj silil v organiziranje odkritega odpora proti takratnim delodajalcem. Gmotni položaj, v katerem so se nahajali takratni delavci, jim ni nudil nobenega upanja v izboljšanje razmer. Plače so bile posebno v tekstilni industriji izredno nizke, a najslabše so bili delavci plačani v Jugočeški in Jugobruni. Delodajalci so se vztrajno upirali podpisati kolektivno pogodbo, ki bi vsaj do neke mere regulirala položaj delavstva. Razgovori, ki so se v tej smeri vodili med delavstvom in delodajalci, so se namerno zavlačevali in s tem se je podaljševal brezpravni položaj delavstva. Veliko število brezposelnih je dan za dnevno trkalo na tovarniška vrata in prosilo kruha in zaslužka, a delodajalci so napredne in revolucionarne delavce metali na cesto. Delavci niso upali bolovati, ker so se bali, da bi jih zamenjal kdo drugi iz množice brezposelnih, mnogi zaposleni niso bili socialno zavarovani. Tak položaj

je pri kranjskem delavstvu krepil nezadovoljstvo, ki je raslo iz dneva v dan. Razni zbori in shodi, ki so bili organizirani v tistih letih, nam jasno pričajo, kako je pri delavcih raslo revolucionarno razpoloženje, ki je doseglo višek v dneh neposredno pred stavko, ko so bile tekstilnim delavcem znižane mezde. Med delavstvom je vladalo razburjenje, zlasti v Kranju. Poleg znižanja mezd se je tudi delovni čas stalno podaljševal in je trajal tudi do 12 ur.

Zaradi take situacije je bil 18. avgusta 1936 v Ljubljani pod vodstvom tov. Leskoška-Luke sestanek, kjer je bil sprejet sklep, da se organizira stavka, če delavske zahteve ne bodo sprejete. Dne 19. avgusta pa je bil v Kranju shod, na katerem je bilo prisotnih okrog 2500 delavcev, kjer se je javno grozilo s stavko, ki je 20. avgusta ob 13,50 uri na znak sirene tudi izbruhnila.

Delavstvo je zasedlo tovarne, prevzelo ključe, telefone in pisarne. Na prvih shodih po tovarnah so bili postavljeni stavkovni odbori, ki so objavili, da z delom ne bodo pričeli pred pričetkom razprave o kolektivni pogodbi in uvedbi starega mezdnege stanja.

Iz Kranja se je stavka razširila tudi na ostala podjetja v Trziču, Škofji Loki, Mariboru in drugod.

Delavci tekstilnih tovarn so stopili v stavko za doseg svojih ekonomskih zahtev, dočim je Komunistična partija, ki je presodila razpoloženje delavstva, opozorila na dejstvo, da je treba ekonomsko borbo povezati s politično. Komunisti so se postavili na čelo stavke in ji dali povsem politično obeležje. To so ugotovili tudi industrijalci, ki so se zbrali na konferenci na Bledu, kjer so ugotavljali, da stavka nima vseh vzrokov

samo v ekonomskem položaju, ker je bila po njihovem mnenju inscenirana tudi zato, da zruši politično pravni red v državi. Zato so tudi apelirali na oblast, naj bolje čuva „socialno-politični red“.

Dne 5. septembra 1936 je bila izdana znana naredba bana Natlačena o izpraznitvi tovarn, predaji telefonov in dovolitvi popravil v tovarnah. Zaradi oportunističnega stališča centralne tarifne komisije, ki naj bi zastopala delavske interese in pod vplivom banove naredbe, so delavci nekaterih tovarn v Trziču in Mariboru zapuščali tovarne. Kranjski delavci pa so se odločili za nadaljevanje stavke. Tako je prišlo 16. septembra zjutraj ob 3. uri do vdora žandarmerije in policije v kranjske tekstilne tovarne, odkoder so bili delavci izgnani s pendreki in bajoneti.

Odmev stavke tekstilnih delavcev je bil velik tudi v drugih industrijskih panogah. Ne zato, ker so delodajalci po dolgih razgovorih in zaradi stavke le pristali na kolektivne pogodbe, temveč zato, ker so delavci začeli spoznavati, da se z odločno voljo in solidarnostjo delavski razred lahko uspešno bori.

Velika tekstilna stavka v Kranju se je vtisnila v spomin slehernega delavca, vtisni-

la se mu je v zavest, ki ga je nenehno silila v razmišljanje o vlogi in moči delavskega razreda ter o porajajočih se revolucionarnih stremeljenjih.

Komunistična partija, ki je tedaj stala v prvih vrstah stavkovnega gibanja, je vztrajno usmerjala spoznanje delovnega človeka v smeri aktivne politične borbe, ki naj bi delavskemu razredu nenehno in vztrajno krčila pot do oblasti.

Prav zato pa je stavka tekstilnih delavcev Slovenije tudi tako pomembna zato, ker je slovenski proletarijat takrat začel spoznavati samega sebe, začel je spoznavati proces razvoja družbenih nasprotij, ki so med stavko in po njej vse pogosteje prihajala do izraza. V teh družbenih nasprotjih je na eni strani rasla aktivna moč proletariata, kateri se je z vsemi silami upirala monarhistična oblast, ki si je na vse načine prizadevala zatreti naraščajočo aktivnost delavskega razreda. Toda delavski razred Slovenije ni klonil pred zastraševanjem in nasiljem, temveč je idejo proletarske revolucije, ki se je začela porajati že pred stavko, krepil in jo končno vkoval v temelje nove Jugoslavije.“

Iz zasedanj delavskega sveta

Lipnica pri Kropi del našega podjetja. Gradnja stanovanjskega bloka. Zadržniki bodo gradili svoja stanovanja. Delitev viška plač. Delovne obleke nabavljene na račun plačnega fonda. Iskra servis Ljubljana dobi dva motorna kolesa. »Moped«. Obstoječi tarifni pravilnik se mora popraviti.

Delavski svet je na 5. redni seji dne 29. 6. 1956 kot prvo točko dnevnega reda obravnaval priključitev obrata Lipnica k našemu podjetju. Ta obrat, ki je do sedaj spadal k podjetju „Plamen“ oz. „UKO“ Kropa, izdeluje v glavnem ure in njegov proizvodni program nikakor ne spada k tovarni „UKO“, ki izdeluje največ vijake. Ker pa ima naše podjetje v proizvodnem programu električne ure in urne naprave, bo obrat Lipnica brez dvoma lahko lepše uspeval, če se priklopi našemu podjetju. DS podjetja „UKO“ je že sklenil, da odstopi obrat Lipnica s tem, da se priključi „ISKRI“.

Na koncu zasedanja je bilo obravnavano še vprašanje gradnje 9 stanovanjskega bloka v vrednosti 16 milijon. din. Po tem predlogu bi zaprosili za posojilo v višini 85% predračunske vrednosti, medtem, ko bi ostalih 15% krili iz fonda za prosto razpolaganje. Odplačevanje anuitet bi se izvršilo v 10 letih z 2% obrestmi. Vse to bi se krilo

iz fonda za prosto razpolaganje. DS je predlog osvojil in najel posojilo pod zgoraj navedenimi pogoji. Daljša razprava se je razvila o zadružni gradnji stanovanj. Vseh zadružnikov je 48. Že dalj časa se vodijo razgovori z različnimi firmami, toda do sedaj še ni prišlo do ustvaritve in se gradnja še nikjer ni pričela. DS je že svoječasno sklenil, da dodeli 10–15 milijonov din tej zadruzi za gradnjo zadružnih stanovanj. Lokacija, odkup zemljišč in vse druge formalnosti so se zavlekle, da zadeva ne krene z mrtve točke. Sprejet je bil sklep, da sekretariat s pomočjo UO pokrene vse, da se izvrši sklep DS o dodelitvi podpore zadruzi iz fonda za prosto razpolaganje. Pri Občinskem ljudskem odboru je treba doseči, da se uredijo vse formalnosti glede lokacije in odkupa zemljišča.

Naslednja 6. redna seja je bila 2. avgusta. Dnevni red je obsegal poleg poročila UO še poročilo bilančne komisije o pregledu zaključnega računa za l. 1955 ter delitev viška plač iz leta 1955.

UO je predložil DS predlog, da plača podjetje 15 milijonov din za blok na Zlatem polju iz fonda za prosto razpolaganje. Iz u-

stvarjenega dobička za leto 1955 in 1956 se plača kolektivu 50% enomesečne plače. Pri tej delitvi viška plač so bili upoštevani tudi invalidski upokojeanci, ki so že izstopili iz podjetja in jim je bilo podeljeno po 5.000 din. Da se okrepi finančno stanje podjetja v okviru dodeljenih kreditov in finančne zmogljivosti, je bilo sklenjeno, da se razproda ves odvišni material, ki leži po različnih skladiščih, naroča se pa samo material, ki je neobhodno potreben za redno produkcijo. Upravni odbor je zadolžen vsled tega, da koordinira delo med posameznimi sektorji in vsklajuje naročila materiala s stvarnimi potrebami. Ob tej priliki je DS odobril nabavo dveh motornih koles za potrebe „Iskra servisa“ v Ljubljani.

Predlog UO, da se pripravi v tovarni tretji izhod, je DS odklonil z motivacijo, da zadostujeta dva izhoda, treba je le večje discipline, zlasti ob končanem delovnem času. Vsi člani kolektiva naj res delajo do 14. ure. Na ta način se bodo lahko vsi polagoma zvrstili pri izhodu.

Bilančna komisija je strošek za nabavo delovnih oblek prenesla iz materialnih stroškov v breme plačnega fonda. Nujno je treba izdelati pravilnik o izdajanju delovnih oblek kot zaščitna sredstva na zdravju nevarnih mestih. Po tolmačenju bilančne komisije in okrajnega ljudskega odbora se smejo izdajati delovne obleke samo v breme plačnega fonda. DS priporoča, da se delovne obleke še nadalje nabavljajo skupno, plača pa jih vsak posamezni član kolektiva iz dela dobička šele takrat, ko si delovno obleko nabavi.

Iz obrata Lipnica sta se kooptirala dva člana kolektiva v DS, ker je ta obrat prešel pod upravo našega podjetja.

Ing. Jože Jekovec

Problematika instrumenta z utljiivim železom

Vzporedno s povečanjem proizvodnje in potrošnjo električne energije so postale zahteve po točnih meritvah električnih veličin kot so tok, napetost, moč itd. vse večje. Od proizvajalca električnih instrumentov pa se zahteva vse bolj točnih instrumentov. Zaželeno je tudi v marsikaterih primerih, da bi bili instrumenti enako uporabni za enosmerni kakor tudi za izmenični tok. To bi bilo za kupca najbolj ugodno, saj bi lahko v določenih primerih uporabljal iste instrumente za enosmerni in izmenični tok, če bi to bilo potrebno. Ugodnost za proizvajalca pa bi bila ta, da bi lahko izdelal take instrumente z veliko točnostjo. Če bi bila namreč

Na sedmem rednem zasedanju, ki je bilo 7. avgusta, je poročilo UO vzel v razpravo DS in sklenil, da se za gradnjo bloka na Zlatem polju uporabi vsota 4.188.000 din začasno iz plačnega fonda. Čim bo sproščen fond za prosto razpolaganje, se ta vsota vrne. Ureditev finansiranja za renoviranje je DS prepustil UO.

Investicijski plan za 1956 je DS obravnaval podrobno po posameznih postavkah. Zakaj so investicije dražje v lastni režiji kot pri tujih dobaviteljih, naj UO prouči in poroča na prihodnjem zasedanju. Osnovna sredstva, ki bodo nabavljena v Madžarski, morajo biti prevzeta komisijsko.

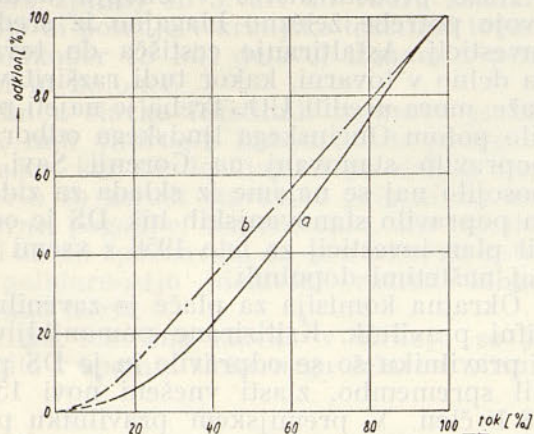
Naše predstavništvo v Skopju dobi za svoje potrebe železno blagajno iz sredstev investicij. Asfaltiranje cestišča do tovarne in delno v tovarni, kakor tudi razširitev garaže, mora urediti UO. Treba je najeti posojilo potom Občinskega ljudskega odbora za popravilo stanovanj na Gorenji Savi. To posojilo naj se najame iz sklada za zidanje in popravilo stanovanjskih hiš. DS je odobril plan investicij za leto 1956 z vsemi zgoraj naštetimi dopolnili.

Okrajna komisija za plače je zavrnila tarifni pravilnik. Kritizirane pomanjkljivosti v pravilniku so se odpravile in je DS potrdil spremembo, zlasti vnešeni novi 15. in 18 b člen. V premijskem pravilniku pa je bil črtan kriterij, ki ocenjuje delo v finančnem sektorju. Ta kriterij ne daje dovolj podlage za pravilno oceno dela v tem sektorju. (Namesto premij naj se predvidijo nagrade, kar naj izvede UO. S premijskim pravilnikom pa je bila izenačena tudi premija kontrolorjev in urejevalcev. Šef splošnega oddelka, ki vrši poleg svoje dolžnosti še dolžnost obratnega energetika, bo za obe dolžnosti prejemal premijo po presoji UO. Premijski pravilnik je bil v celoti potrjen.

karakteristika instrumenta oziroma točnost pri enosmernem toku enaka kot pri izmeničnem toku, bi bilo možno instrument umeriti z enosmernim tokom. Akumulatorji bi služili v tem primeru kot izvor napetosti, s čimer bi bila zagotovljena stabilnost, ki je pri takih meritvah nujno potrebna. Pri izmeničnem toku pa potrebujemo posebne stabilizacijske naprave, ker so v splošnem nihanja izmenične napetosti omrežja za točne meritve prevelike.

Prednost umerjanja z enosmernim tokom pa je predvsem velika preciznost, ki jo lahko dosežemo. Instrumente umerjamo v splošnem po primerjalni metodi. Uporablja-

ti pa moramo le take normalne instrumente, katerih točnost je vsaj za eno stopnjo večja od točnosti, ki naj jo ima umerjani instrument. Ta metoda je vse manj prikladna, čim večjo točnost hočemo doseči. Praktično je uporabljiva za instrumente, katerih napaka sme doseči 1% ali več, z nekaterimi pridrži tudi 0,5%. Za instrumente z največjo napako 0,2% pa je edino uporabna kompenzacijska metoda. Ta metoda omogoča zelo točne meritve. Napaka doseže pri skrbni meritvi le nekaj stotink procenta. Ta velika točnost meritev pri enosmernem toku je možna predvsem zaradi točnosti elementov samih, ki se pri tej me-

Slika št. 1

ritvi rabijo. Bistveni deli, ki vplivajo na stopnjo točnosti, so zajeti v Ohmovem zakonu, ki se glasi (za nek zaključen krog):

$$U = I \cdot R$$

Pri tem je:

U = električna napetost

I = električni tok

R = električna upornost

Če sta dve vrednosti iz zgornje enačbe znani, tretjo lahko izračunamo. Točnost tretje pa seveda ne more biti večja kot je točnost ostalih dveh. Poglejmo, s kakšno točnostjo je možno prirediti elemente. Izvor napetosti (U) je pri tem normalni element, katerega napaka je manjša od 0,02%. Tudi upori dosežejo točnost do 0,02%. Za napetosti, ki so večje od približno 1 V, je treba uporabljati še dodatne upore kot delilce napetosti. V celoti smemo računati s točnostjo nekako od 0,03 do 0,05%, kar zadostuje tudi za umerjanje instrumentov z mejno napako 0,2%.

Najznačilnejši predstavnik preciznih instrumentov, katerega točnost pri tehnični frekvenci izmeničnega toka prav tako pa tudi pri enosmernem toku ustreza točnost-

nemu razredu 0,2 (t. j. napaka ne sme presežati 0,2%), je do nedavnega veljal elektrodinamski instrument brez železa. V novjšem času pa se je začel hitro uveljavljati instrument z vrtljivim železom. V nadaljnjem so prikazane glavne značilnosti tega instrumenta ter elementi, katerim je treba posvetiti veliko pozornost.

PRINCIP DELOVANJA

Instrumenti z vrtljivim železom imajo običajno eno pritrjeno in eno gibljivo železno jedro, ki se pod vplivom magnetskega polja v vzbujalni tuljavici odbijata. Na gibljivi sistem deluje torej nek vrtilni moment, ki povzroči določen odklon instrumenta. Temu momentu deluje nasproti moment špiralnih vzmeti. Kazalec instrumenta se umiri, ko sta oba vrtilna momenta (magnetni moment in moment špiralnih vzmeti) enaka. Značaj skale je relativno močno odvisen od oblike železnih jeder kakor tudi od oblike tuljave.

POTEK SKALE

Pri instrumentih z vrtljivim železom je potek skale sličen kvadratičnemu. V začetnem delu je skala močno stisnjena in je zato ta del območja za meritve neraben. Pri obratnih instrumentih je približno 1/5 cele vrednosti neuporabna; več pri tovrstnih instrumentih ni potrebno, saj so pri kontrolnih odčitavanjih v večini primerov potrebni le odčitki v drugi polovici skale.

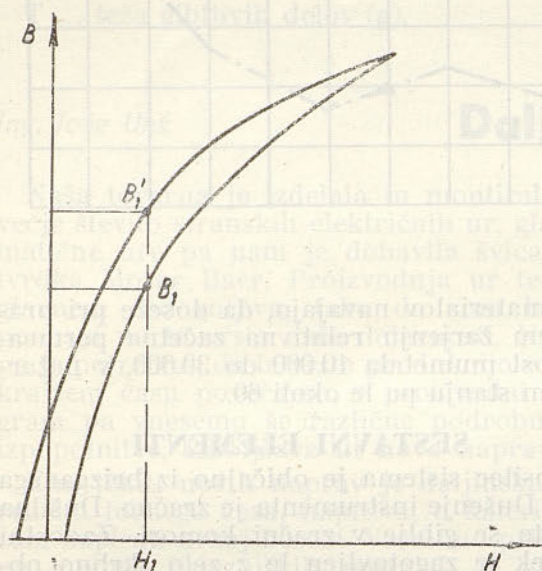
Zahteve glede poteka skale pri preciznih instrumentih pa so dosti večje. Želimo namreč dvoje: uporaben mora biti čim večji del celotnega območja, potek skale pa naj bo čim bolj enakomeren. Ti dve lastnosti sta potrebni pri vseh instrumentih, ki jih potrebujemo za umerjanje ostalih, kjer moramo odčitati vsaj še eno petino nazivnega toka ali napetosti.

Velika začetna občutljivost se doseže z loputastimi jedri, ki so nameščena v radialni smeri. Neenakomernost se znatno izboljša z ekscentrično namestitvijo gibljivega sistema v vzbujalnem navitju. Tako je mogoče pri tej novi izvedbi na skali instrumenta izpisati vse delitve že nekako od 5% polne vrednosti. Skala je praktično linearna. Primerjava skale obratnega instrumenta (a) ter skale instrumenta z loputastimi jedri ter ekscentrično nameščenim gibljivim železnim jedrom glede na os vzbujalne tuljave (b) je razvidna iz slike št. 1.

TOČNOST

Pri instrumentu z vrtljivim železom je točnost pri enosmernem toku močno odvisna od magnetskih lastnosti uporabljenega

mehkega železa za jedra instrumenta. Odklon instrumenta je odvisen od magnetne gostote (B) v železnem jedru, jakost magnetnega polja (H) pa je sorazmerna jakosti toka v vzbujalnem navitju. Znano pa je, da je magnetilna karakteristika železa, to je odvisnost gostote (B) od jakosti polja (H) različna pri naraščajočem toku od tiste pri padajočem. Imenujemo jo histerezna zanka. Zaradi tega nastopa pri enosmernem toku napaka, ki jo imenujemo napaka histereze. Odčitki na instrumentu so pri isti vrednosti toka manjši, če doseže instrument določeni odklon v smeri večanja toka od one smeri manjšanja toka. V ilustracijo naj služi slika 2.

Slika št. 2

Histerezna napaka je tem večja, čim slabša je kvaliteta uporabljenega železa za jedro instrumenta. Zaželena je čim manjša koercitivna sila in s tem širina zanke. Delno pa lahko vpliva na velikost napake histereze tudi oblika jeder. Čim večji je presek jeder in čim krajša so, tem manjše so napake. Naslednji diagram (slika št. 3) podaja napako pri enosmernem toku z železnimi jedri iz dveh različnih materialov in sicer:

- a) jedra iz legure M 1040 in
- b) jedra iz legure hyperm 50.

Napaka je preračunana na končni odklon instrumenta. Preseki jeder se razlikujejo med seboj za okroglo 15%. Dolžina in širina pa sta pri obeh enaki. Abscisa v diagramu predstavlja odklon instrumenta, ordinata pa napako pri enosmernem toku oziroma odstopanje od poteka pri izmeničnem toku. Maksimalna napaka z jedri iz legure M 1040 znaša le 0,24%. To sicer še ne zadostuje za razred 0,2%, napaka pa

je bistveno manjša kot pri leguri hyperm 50. Pripomniti je treba še, da se bo napaka še verjetno nekoliko zmanjšala, če bo material pravilno žarjen, kar doslej zaradi pomanjkanja opreme ni bilo izvedljivo.

Za razred 0,2 je treba histerezno napako zmanjšati na vrednosti, nižje od 0,1%. V tem primeru namreč šele lahko smatramo, da je srednja vrednost odčitkov pri enosmernem toku za različne smeri toka istovetna vrednosti pri izmeničnem toku. V tem primeru bi bil instrument umerjen res s točnostjo, kakršna je za precizni instrument razreda 0,2 potrebna.

DELOVNA TOČKA

Pri dimenzioniranju je treba paziti na to, da je delovna magnetska gostota v jedrih precej nižja od gostote nasičenja uporabljenega železa. Vzemimo primer, da je delovna točka na koncu ravnega dela karakteristike. Pri enosmernem toku je gostota še sorazmerna jakosti polja in s tem toku. Pri izmeničnem toku pa so razmere bistveno drugačne. Izmenični tok nenehno spreminja smer in jakost, ki jo izražamo z efektivno vrednostjo, ta pa je 1,41 krat manjša od maksimalne vrednosti. Delno se premakne delovna točka pri izmeničnem toku v ukrivljeni del karakteristike, kjer pa gostota ni več sorazmerna jakosti polja. Instrument pri izmeničnem polju ne kaže več pravilno.

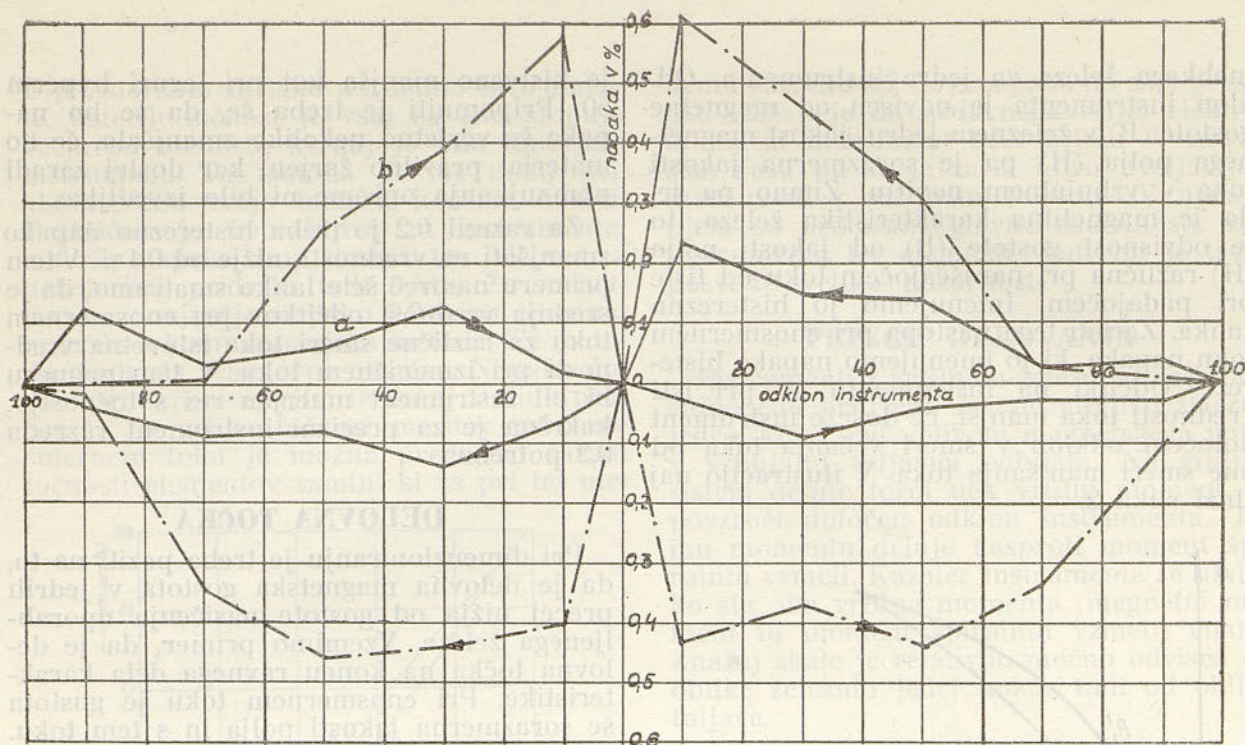
FREKVENČNI VPLIV

Vrtinčasti toki, ki se pri višjih frekvencah inducirajo v kovinskih delih v notranjosti ter v bližini vzbujalne tuljave, slabijo vzbujalno polje. Ampermetri so uporabljivi nekako do frekvence 400 Hz. Pri tem dodatna napaka ne preseže 0,2% kot je za razred 0,2 še dopustno.

Pri voltmetrih pa ima bistven vpliv na napako induktivna upornost vzbujalnega navitja. Napaka se zmanjšuje z večanjem razmerja ohmske upornosti predupora in induktivnosti navitja. Z ugodno izbrano porabo toka dosežemo uporabnost instrumenta do frekvence približno 150 Hz. Za višje frekvence pa moramo že uporabljati razne umetne stike za kompenzacijo frekvenčne napake.

TEMPERATURNI VPLIV

Pri ampermetrih se povečajo odčitki pri višjih temperaturah zaradi zmanjšanja vrtilnega momenta vzmeti. Temu efektu nasproti pa učinkuje permeabilnost železa, ki se s povišano temperaturo zmanjšuje. Preostala napaka zaradi spremembe temperature ostane še izpod dopustnih vrednosti, t. j.

Slika št. 3

0,2% za spremembe okolišne temperature $\pm 10^{\circ}\text{C}$.

Pri voltmetrih pa nastopa temperaturna napaka zaradi negativnega temperaturnega koeficienta vzmeti, manjše permeabilnosti železa za jedro instrumentov ter pozitivnega temperaturnega koeficienta upornosti bakra.

VPLIV TUJIH POLJ

Jakost polja v vzbujalni tuljavi instrumenta je relativno nizka, zato lahko nastanejo znatne napake, če se nahaja instrument v tujem magnetnem polju. To pa pri meritvah pogosto nastopa, saj so merilni instrumenti razmeščeni često v bližini vodnikov z velikimi jakostmi tokov ali pa v območju stresanih polj transformatorjev in strojev. Zgodi se lahko, da se instrument odkloni že, ne da bi tekel skozi vzbujalno navitje kakršenkoli tok. Iz vseh navedenih razlogov je treba instrument zaščititi proti vplivom tujih magnetnih polj. To se napravi najlažje tako, da se instrument obda z oklopom iz mehkomagnetne pločevine z visoko permeabilnostjo. Primerna je legura mumetal. Oklop naj obdaja instrument od vseh strani. Primerna debelina je 1 mm. Z dobro izvedeno zaščito se vpliv tujega polja jakosti 5 oerstedov zmanjša na vrednost pod 0,75%, kar zadošča predpisom za merilne instrumente.

Pripomniti pa moramo to, da je potrebno za polno izkoriščanje magnetnih lastnosti mumetala ali drugih mehkomagnetnih materialov pravilno izvedeno žarjenje kot pri materialu za jedro instrumenta. Dobavitelj

teh materialov navajajo, da doseže pri pravilnem žarjenju relativna začetna permeabilnost mumetala 10.000 do 30.000, v nežarjenem stanju pa le okoli 60.

SESTAVNI ELEMENTI

Nosilec sistema je običajno iz brizganega liva. Dušenje instrumenta je zračno. Dušilna loputa se giblje v zračni komori. Zadostni učinek je zagotovljen le z zelo skrbno obdelano komoro ter prilagojeno dušilno loputo.

Jedra so obelana v obliki loput. Nosilci letih naj bodo po možnosti iz materiala z visoko ohmsko upornostjo, da se s tem zmanjša frekvenčna napaka zaradi vzbujenih vrtinčastih tokov. Omogočeno mora biti spreminjanje razdalje obeh jeder, da se tako lahko nastavi občutljivost instrumenta pri umerjanju na zahtevano vrednost. Ta regulacija pa je dosti manjša kot je običajno pri obratnem instrumentu.

Velika preciznost instrumentov zahteva zelo skrbno izbiro spiralnih vzmeti. Predvsem prideta do izraza dva pojavi, ki ju moramo upoštevati. To sta: elastična histereza in zvoj spiral pri višjih temperaturah. Prvo odstranimo s skrbno kontrolo spiral pred vgradnjo. Izberemo le tiste, katerih elastična histereza je zanemarljivo majhna. Drugi učinek eliminiramo z uporabo dveh spiral, ki se odvijata v nasprotnih smereh.

Važna je tudi izvedba brez prevesne napake, kar se doseže z namestitvijo zgornjega nosilnega ležaja v ravnini kazalca. Spodnji

ležaj služi kot vodilni ležaj. Os sistema, ki nosi gibljivo železo, dušilno loputo in kazalec, naj bo iz nemagnetskega materiala n. pr. iz aluminija.

Teža gibljivih delov instrumenta naj bo čim manjša, ker je kakovost instrumenta odvisna tudi od razmerja vrtilnega momenta in teže gibljivih delov in je izražena s kakovostnim faktorjem (po Kainathu), ki se glasi:

$$\gamma = \frac{10 M}{T^{1,5}}$$

pri tem je M... moment vzmeti za odklon 90° (gcm)

T... teža gibljivih delov (g).

Ing. Jože Unk

Naša tovarna je izdelala in montirala že večje število stranskih električnih ur, glavne matične ure pa nam je dobavila švicarska tvrdka Moser Baer. Proizvodnja ur teče v glavnem zadovoljivo, tako da smo lahko ponosni na to vrsto naše dejavnosti. Nujno pa je potrebno, da te vrste produkcijo v najkrajšem času povečamo, v proizvodni program pa vnesemo še različne podrobnosti, izpopolnitve, izboljšave in nove naprave.

Ena takih novih naprav je daljinska korekcija točnega časa, naprava, o kateri hočem napisati nekaj besedi. Vzemimo primer: na mnogih železniških postajah je vključeno po več električnih stranskih ur, toda vsaka postaja ima tudi svojo matično uro. Matična ura skrbi za vse stranske ure, da teko pravilno, sinhrono in da vse kažejo isti čas kot matična ura. Ako so vse instalacije in napajalne naprave v redu, nimamo skrbi, da ne bi stranske ure kazale točnega časa, da bi torej ne bile v istem ritmu z matično uro. Kaj pa je matična ura? Vsi vemo, da še tako dobra ura na daljšo dobo za malenkost prehiteva ali zaostaja. Matične ure morajo biti sicer zelo dobre, astronomsko točne pa le niso in je možno, da na dan zaostanejo ali prehite za 5 do 10 sekund, kar bi v enem mesecu zneslo do 300 sekund ali 5 minut.

Opisana razlika sicer ni velika, toda razlika je in s tem voznja vlakov ni zanesljivo točna. Vemo pa tudi, da je dobre ure najbolj pustiti v miru, ne pa, da bi jih naravnali vsak dan in to vsak dan drug človek. Zato je omenjena tvrdka na centralno mesto, n. pr. v železniški direkciji namestila posebno točno matično, korekturno uro, ki vsak dan pošlje ob treh zju-

ZAKLJUČEK

Velik napredek pri razvoju visokovrednih mehkomagnetnih materialov, katerih koercitivna sila je le še nekaj tisočink oersteda, je omogočil gradnjo instrumentov z vrtljivim železom s točnostjo, ki odgovarja točnostnemu razredu 0,2. Ti instrumenti se brez premisleka lahko umerijo in kontrolirajo s preciznim kompenzatorjem za enosmerni tok. Skala je torej popolnoma linearna. Vpliv tujih polj je z oklopom zmanjšan na minimum. Velika termična preobremenljivost, linearna skala in relativno enostavna izdelava sta povzročili, da ti instrumenti kot precizni voltmetri in ampermetri za izmenični tok danes vse bolj izpodrivajo elektrodinamske instrumente.

Daljinska korekcija električnih ur

traj vsem matičnim in s tem tudi stranskim uram korekturni impulz in tako naravna vsak dan vse ure po sebi.

Taka naprava je nekaj posebnega, za nas nekaj novega in še nepoznanega, dasi z druge strani nekaj potrebnega, kar v prvi vrsti zanima naše železnice. Iz tega razloga je Iskra naprosila preje označeno tvrdko, naj nas obiščejo njeni zastopniki, ki naj nam in našim interesentom, predvsem železničarjem, prikažejo način centralne korekcije ur. Švicarji so se odzvali našemu vabilu in 16. junija 1956 priredili predavanje, iz katerega morem posredovati sledeče zanimivosti:

Električne ure, ki jih propagira označena tvrdka in ki jih je možno centralno krmiliti odnosno korigirati, morajo biti istega sistema kot ure za prikazovanje točnega časa, ki se uporabljajo kot matične in stranske ure poljubne oblike in velikosti. Za matične ure sta uporabljena v glavnem dva sistema, to je sistem z napajanjem iz centralne baterije ali pa iz omrežja preko usmernika. V tem primeru je naprava narejena tako, da ura teče mehansko dalje, čeprav omrežje začasno odpove. Čim pa se napetost v omrežju zopet pojavi, ura nadoknadi tiste impulze, ki jih zaradi izpada ni mogla poslati. Ta sistem je zelo ugoden, vendar za železnico ni prikladen; zanjo pride v poštev samo sistem z baterijo.

Matična ura normalno daje minutne polarizirane impulze. To je ugoden način, ker tuji nepolarizirani impulzi ne vplivajo na delovanje ure. Obstaja v praksi sicer tudi ameriški sistem z nepolariziranimi impulzi, a s 3 dovodnimi žicami pri vsaki uri

in s korekcijo. Takega sistema v Evropi ne uporabljamo.

Za matične ure uporabljamo mehanske ure z nihalom s temperaturno kompenzacijo. Za stikala uporabljamo živosrebrne kontakte, ki se zelo dobro obnesejo; ni jih treba vzdrževati in se jih lahko tudi preobteži. Z ozirom na čas napajanja razlikujemo 3 vrste ur:

1. z 1 sekundnim nihalom,
2. z 2/3 sek. nihalom,
3. s 1/2 sek. nihalom.

Švicarske železnice uporabljajo ure z 2/3 sek. nihalom, izjemo pa imajo velike postaje, ki imajo ure z 1 sek. nihalom. Stranske ure so lahko različne; za pisarne uporabljamo dvostranske ure osvetljene z žarnicami ali fluorescenco. Na glavnih postajah imamo ure s sek. kazalcem, ki jih poganja sinhronizirani motor. Sekundni kazalec teče nekoliko hitreje kot pravi čas, ob minuti pa počaka na minutni impulz z minutnim kazalcem. Ta minutni impulz kontrolira sekundni kazalec, ker bi sicer sekundni kazalec zaradi netočnosti frekvence povzročil tudi netočnost ure. Glavne matične ure stalno krmilijo po žičnih vodih svoje stranske ure, za korekcijo pa uporabljajo samo 1-kratno dnevne impulze. Impulzi za stranske ure potekajo po telefonskih žičnih vodih, ki morajo biti popolnoma v redu. Možno je, da se za take zveze uporabljajo tudi simultane in fantomske zveze, ki se opuščajo, če je le mogoče. Dolžina prenosa impulzov je seveda omejena, posebno z umetnimi stiki, tako da morejo biti stranske ure za 24 V napetost (24 V urne naprave poganjamo z 48 V baterijo), imajo pa primer, ko 1 fantomska linija za krmiljenje napaja 60 km daleč, kar pa dobro funkcionira, le da je pri prenosu treba upoštevati padec napetosti.

Na splošno je krmiljenje na daljino zelo težavno, zato uporabljajo v posameznih centralah matične ure, da neposredno krmilijo stranske ure. Te matične ure 1 krat, lahko tudi večkrat na dan centralno korigirajo. Pri švicarskih železnicah so podelili posamezne teritorialne enote, običajno okrožja, kar je podobno našim direkcijam kot n. pr. Ljubljana, Zagreb, Beograd, Sarajevo, Skopje, Novi Sad in iz teh okrožij vršijo korekcijo vseh matičnih ur svojega okrožja. Brez nadaljnega je seveda možno korigirati tudi glavno uro teh okrožij, kot n. pr. iz generalne direkcije, kar pa trenutno še nimajo izvedeno.

Korekcija ur poteka po telefonskih vodih. Zato običajno uporabljajo telefonske vode javnega omrežja in sicer tisto žično zvezo, ki je zadnja pri avtomatskem medkrajevnem

izbiranju. Korekcijo opravljajo ob 3. uri zjutraj, ko je najmanj možnosti, da bi po nepotrebnem zasedli telefonske zveze odnosno, da bi že vzpostavljene zveze prekinili vsled urne korekcije. Za potrebe korekcije je vod zaseden pol minute.

Korekcijo običajno opravljajo 1 krat na dan, vendar niti to ni potrebno. Korekcija namreč nima namena popravljati slabega delovanja matičnih ur, pač pa je v takem slučaju treba popraviti matično uro samo. Korekcija je možna na zelo dolgih odsekih n. pr. 200 do 300 km po bakreni žici prereza 3 mm, šteto iz mesta korekcije. Če pa bi bilo potrebno vključevati korekcijo na daljših odsekih ali na odsekih z večjo upornostjo, se pa more uporabiti posebna translacija impulzov. Ker morajo matične ure delovati precej natančno, korekcija ni vsak dan nujno potrebna, zato se tudi nič ne zgodi, ako zaradi napak na vodu 1 dan korekcija odpade. V tem slučaju teko vse matične ure normalno dalje 48 ali tudi 60 ur brez korekcije.

Korekturo oddajamo z enosmernimi ali izmeničnimi impulzi; izmenične impulze uporabljamo pri tistih telefonskih zvezah, ki galvansko niso vezane, n. pr. ob električnih progah, ker so zveze deljene s translatorji. Naprave, ki dajejo izmenične impulze, so prikladne iz razloga, da ne zahtevajo takšnih vodov kot naprave za enosmerne impulze.

Opisana korekcija je praktično izvedljiva na več načinov, n. pr. kjer centralno korigira lastno vozlišče, preko translatorja pa se korigira podrejeno vozlišče, od tod pa posamezne linije s priključenimi matičnimi urami.

Še nekaj drobnih zanimivosti:

Vzdrževanje električnih ur je enostavno urejeno. Posebnih in natančnih predpisov za vzdrževanje nimajo. Na skladišču je vedno na razpolago rezervni material, matične ure same pa teko, če so pravilno montirane v prostorih z aklimatizirano temperaturo, do 30 let.

Če pa bi bila taka ura montirana blizu centralne kurjave, pade njena življenjska doba na 2 leti. Stranske ure teko brez napak in čiščenja do 30 let.

Velja načelo, da urar-monter ur ne popravlja na postajah, niti se jih ne dotikajo postajni uslužbenci, saj je ura zaklenjena. V slučaju okvare vzdrževalec pokvarjeno uro nadomesti s svojo rezervo, ki je vedno pripravljena in ki stalno teče. Sploh morajo vse matične ure, tudi rezervne, teči stalno, da olje ne izteče iz ležajev in da se ne izsuši. Na en krog matične ure vključujemo do 50 stranskih ur, tokokrogov pa je lahko več. Krmiljenje lahko poteka nor-

malno po žici, lahko pa tudi po umetnem stiku ali kot „podloženi“ brzojav, pri čemer nastopa vprašanje, kaj je ceneje: posebna matična ura ali dodatna naprava za umetne zveze.

Švicarske železnice nimajo vključenih ur po čuvajnicah. V kolikor pa bi bilo to potrebno, bi napeljali posebni vod ali pa bi namestili lastno uro.

Švicarski radio oddaja točen čas z govoreče centrale PTT ure, korigirane iz obser-

vatorija, radio-studio pa ima lastne ure le za potrebe lastne operative.

Za kopališča in stadione imajo vgrajene velike zidne stranske ure, ki jih vedno krmlijo glavne matične ure. Za razsvetljavo takih ur radi uporabljajo razsvetljavo od zadaj kot pri nas v Mariboru na postaji ali tako, da je fluorescenca nameščena na zadnji steni kazalcev. Taka svetloba udarja na zid, kazalci pa se rišejo kot silhuete.

Julij Novljan

Izdelava hladno valjanih vijakov z nakčena glavica

V našem podjetju se že vrsto let mnogo govori o izdelavi hladno valjanih vijakov. Ta način proizvodnje vijakov je za naše podjetje nov. Do sedaj smo namreč vse vijake izdelovali na stružnih avtomatih. To delo pa ni racionalno, ker je delovni postopek predolg, poraba materiala prevelika, razen tega pa omenjenih strojev nimamo toliko na razpolago, da bi mogli izdelati tolikšno količino vijakov kot jo potrebujemo. Iz teh razlogov moramo velike količine vijakov drago kupovati doma ali v inozemstvu. Pri tem pa smo vezani še na dobavne termine, kar večkrat vpliva na redni potek proizvodnje. Stružne avtomate in

revo stroje pa moramo itak razbremeniti za druge izdelke rastoče proizvodnje. Prav tako bomo lahko na Boley stružnicah ukinili tako nezaželeno tretjo izmeno. Zato je nujno, da za izdelavo vijakov nabavimo specialne stroje za valjanje vijakov. S stroji, ki jih nameravamo nabaviti, bomo izdelovali vijake v kvaliteti, ki je potrebna za naše proizvode. Takih vijakov pa nam do sedaj nikjer v državi niso v stanju izdelati.

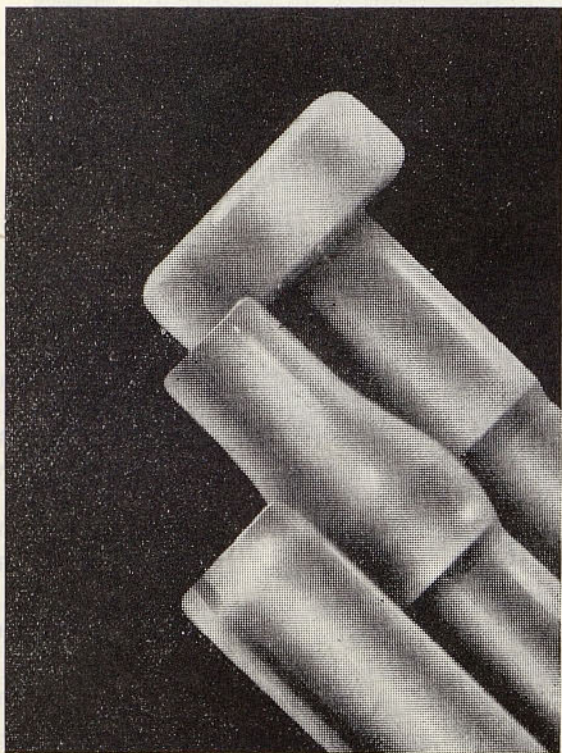
Da so v podjetju pričeli razmišljati o nabavi strojev za valjanje vijakov, je popolnoma razumljivo. Navedel vam bom samo nekaj prednosti, iz katerih boste lahko tudi sami presodili nujnost nabave teh strojev.

Za današnjo proizvodnjo v tovarni potrebujemo 15 milijonov vijakov. Po predvideni rekonstrukciji tovarne pa se bo v prihodnjih petih letih ta količina povečala za dobrih 42% ali 6,300.000 vijakov. Iz tega vidimo predvideno letno porabo v prihodnjih letih, ki bo znašala 21,300.000 vijakov. Ker pa bi z novimi stroji za valjanje vijakov lahko izdelali letno ca. 30 milijonov vijakov, bi jih lahko 8 do 9 milijonov prodali kupcem, ki si želijo kvalitetno izdelanih vijakov. Materialni prihranek pa izgleda takole:

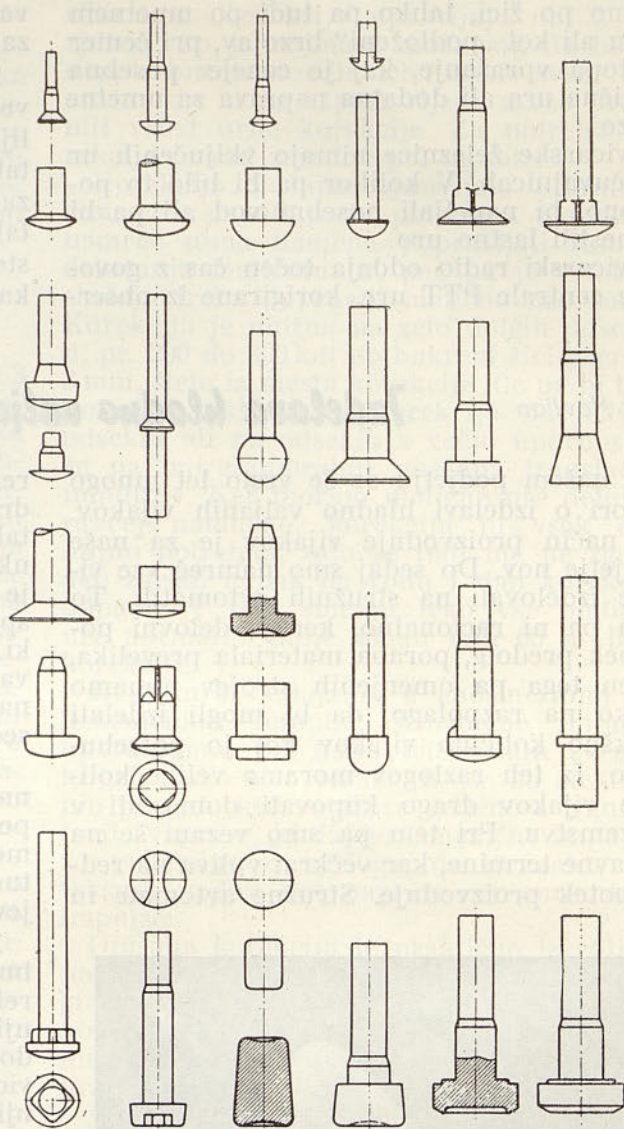
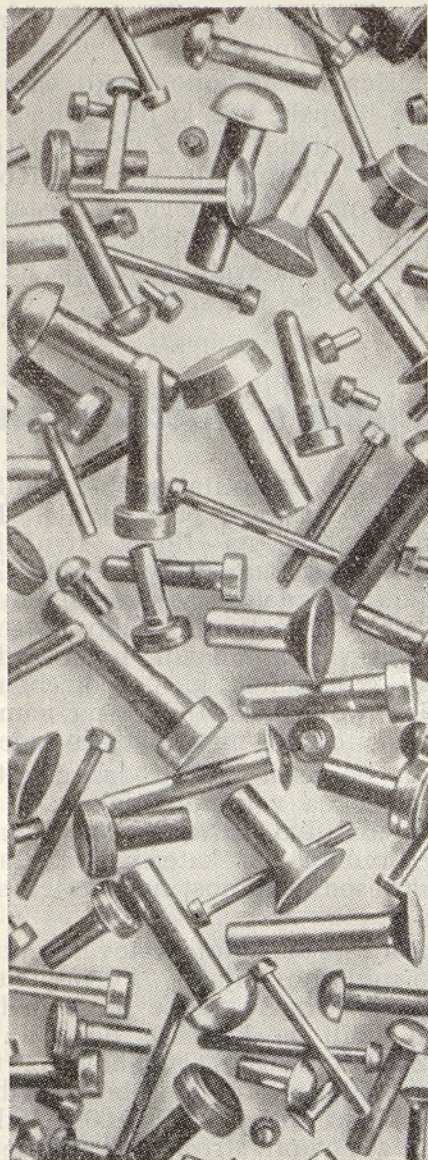
Povprečen vijak iz jekla, n. pr. M4 × 20 stane našo tovarno po sedanjem načinu obdelave 5,97 din. Istotak valjan vijak pa bi stal osemkrat manj, to je din 0,74. Če bi torej vijake valjali, bi pri enoletni količini prihranili skoraj 100 milijonov dinarjev.

Iz teh nekaj podatkov lahko samo vidite, koliko bi prihranili, če bi stroji pri nas že obratovali.

Predno je vijak končno izdelan, je podvržen štirim ali petim operacijam, kar zavisi od oblike vijaka. Vsaka operacija se vrši na drugem avtomatu, imajo pa približno enake zmogljivosti. Prva operacija

Slika št. 1

Slika št. 2

je na stiskalnici. Na njej se izdelava iz kolo-barja žice, ki se v stroju zravna, glavo in steblo vijaka. To obliko glave lahko dosežemo z enim ali dvema udarcema na stiskalnici. Ker morajo imeti naši vijaki lepe glave, uporabljamo v ta namen dvoudarčno stiskalnico. Sam potek dela pa se vrši na sledeč način: Posebna kolesa potisnejo žico skozi odrezilno tuljko do omejilca dolžine; tam jo odreže nož, ki je montiran na posebnem vzvodu ter odnese odrezani svornik v matrico. Nato sledita oba udarca, najprej s predstiskačem, za njim pa z glavičarjem. Za izmetavanje gotovih komadov pa je v matrici nameščen poseben izmetač.

Posnetek nam prikazuje obliko izdelka med posameznimi operacijami stiskanja.

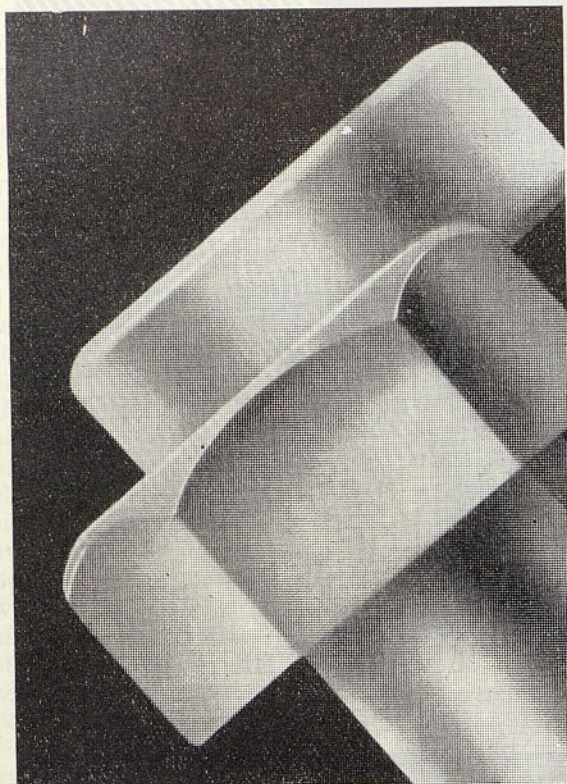
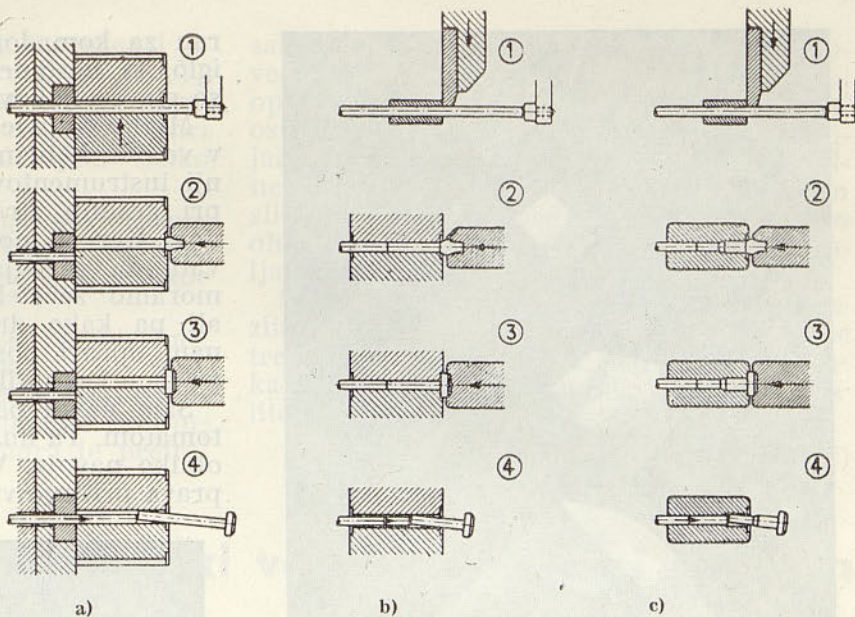
Po starem normativu porabimo:

za 100 kom. vijakov	
srednje dimenzije	0,273 kg materiala
kar da za vso gornjo	
količino	58.149 kg materiala
Za isto količino in dimenzijo valjanih vijakov	
pa rabimo	0,085 kg materiala
kar znese	18.105 kg materiala
Normativi se torej zmanjšajo za	0,190 kg materiala
kar znese pri vsej količini vijakov	40.144 kg materiala

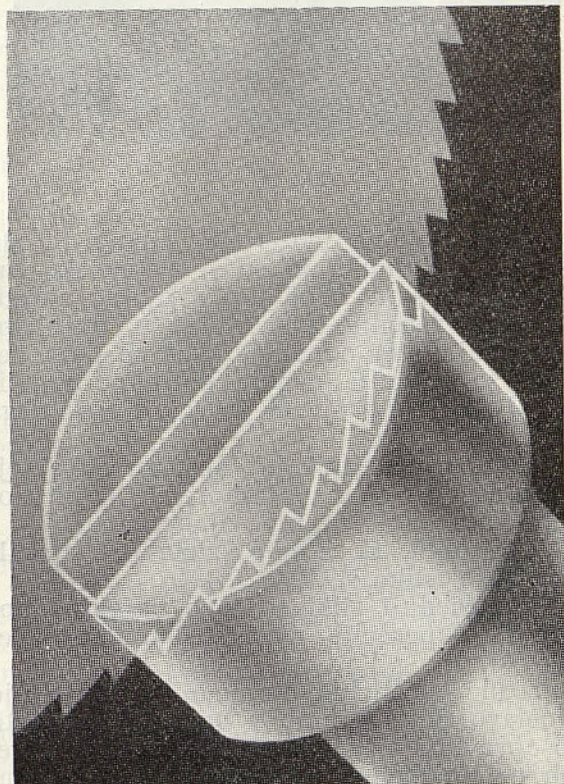
Največ izdelujemo vijake iz avtomatskega jekla in sicer 60%, iz medenine pa 40%. Iz malo poprej navedenih podatkov sledi, da

- a) Delovna shema dvoudarčne stiskalnice z čeljustmi za držanje stebela med nakrčenjem glavnice.
- b) Delovna shema dvoudarčne stiskalnice z navadno matrico.
- c) Delovna shema z matrico za nakrčenje stebela.

Slika št. 3

Slika št. 4

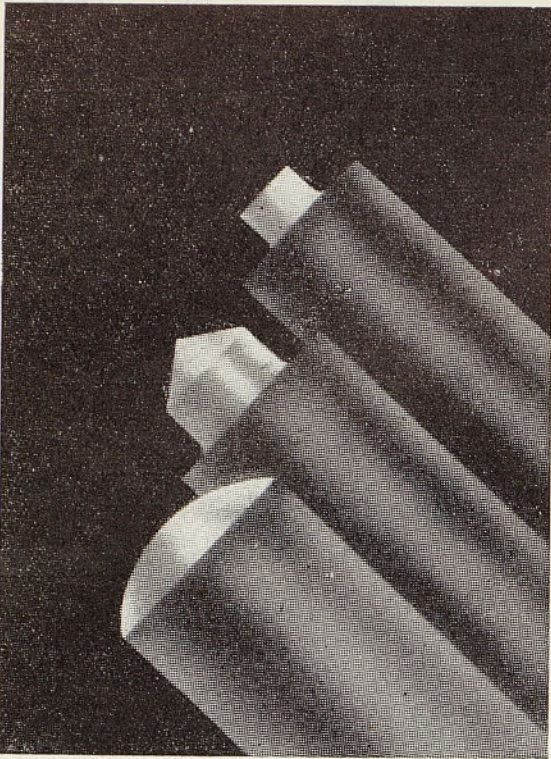
Slika št. 5

bomo prihranili z valjanjem 24.026 kg jekla, medenine pa 16.018 kg.

Na stružnih avtomatih izdelamo približno 14 kom. vijakov na minuto. Na avtomatih za valjanje pa se to povprečje dvigne na 110 kom. na minuto, torej osemkrat več. V osmih urah izdelamo po sedanjem načinu povprečno 6700 kom. vijakov, z valjanjem pa jih bomo lahko 52.800.

Valjani vijaki so trdnejši od struženih. Poleg materiala, ki je za valjanje lahko trdnejši, pridobi vijak na trdnosti še med izdelavo t. j. pri stiskanju in valjanju, kar pri struženju ni primer.

Važno je, da so vijaki točni v bočnem premeru. Pri struženih vijakih nam to dela velike težave. Krivda leži sicer na navojnih rezilih, ki jih je težko izdelati z ozi-

Slika št. 6

rom na različne materiale. Znano je, da morajo biti vijaki, ki so še galvanjsko zaščiteni, izdelani nekoliko v minus zaradi nanešene zaščitne plasti. Vsi ti problemi pa z valjanjem odpadejo, ker se dajo čeljusti za valjanje navoja poljubno regulirati. Tako so navoji od prvega do zadnjega vsi enaki.

Orodje za valjanje je enostavno, trajnejše in cenejše od navojnih rezil, ki jih potrebujemo za struženje vijakov.

Nekaj oblik, ki se dajo izdelati na stiskalnici. (Glej sliko št. 2).

Na naslednji sliki so lepo razvidne posamezne operacije med stiskanjem. (Glej sliko št. 3).

Predno pošljemo komade v nadaljnjo obdelavo, jih moramo v bobnu razmastiti. To opravimo z žaganjem. Na različnih mrežah potem ločimo očiščene komade od žaganja.

Naloga stroja na naslednji operaciji je ta, da iz valjaste glavnice doseže poljubno obliko (štirioglasto, šesterooglasto itd. Primer je razviden iz slike 4.)

Mi takega stroja ne bomo imeli ter bomo vsled premajhnih količin tovrstne vijake še nadalje stružili.

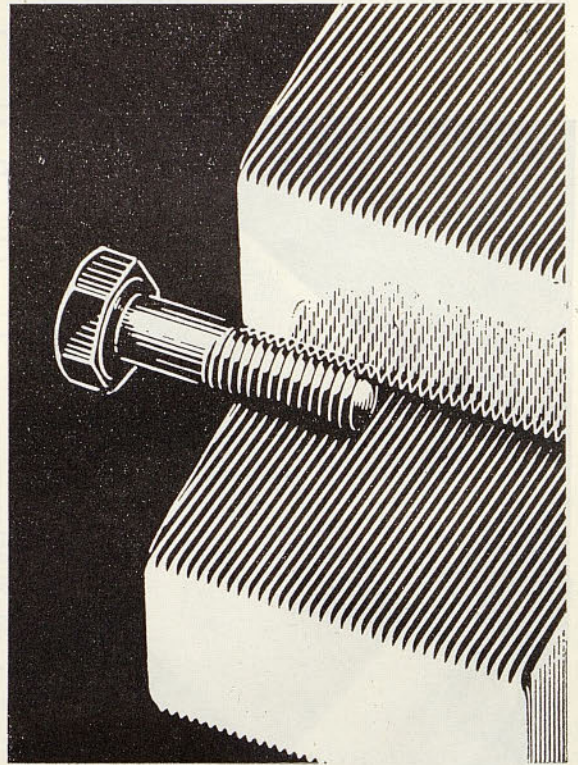
Kot tretja operacija je zarezovanje razpore. (Glej sliko št. 5).

Ker je sam stroj zelo izpopolnjen, je delo zelo enostavno. Poseben nož, ki je monti-

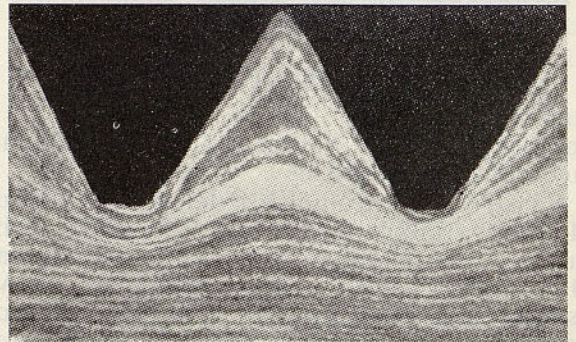
ran za komadom, vsakokrat sproti odreže iglo, ki nastane pri zarezovanju, tako, da so glave vijakov brez vsake igle.

Mrzlo valjane vijake uporabljamo danes v velikih količinah v elektrotehniki, v gradnji instrumentov, prav tako pa jih rabimo pri gradnji strojev, avtomobilov in avionov. Ker si moramo pri montaži prizadevati, da se vijak lahko uvije v izvrtino, moramo začetek navoja zaokrožiti, ošiliti ali pa kako drugače oblikovati. To delo nam opravi poseben avtomat, nekaj oblik pa nam kaže slika 6.

Sam navoj pa izdelamo s posebnim avtomatom. Ta ima ugrajene čeljusti, ki imajo obliko navoja. V trenutku, ko posebna naprava pritisne vijak brez navoja k mirujoči

Slika št. 7

Slika št. 8

čeljusti, ga druga gibajoča zgrabi in med gibanjem zavalja profil, t. j. navoj. (Glej sl. 7.)

Ker so posamezne plasti materiala zavaljane in ne odrezane kot je to primer pri struženih vijakih, so valjani vijaki veliko trdnejši. (Glej sliko št. 8.)

Za vsako spremembo dviga navoja moramo zamenjati čeljusti, s katerimi valjamo. Valjamo lahko toliko navoja, kolikor so visoke čeljusti.

Za vse navedene operacije, ki so potrebne, da dobi vijak dokončno obliko, imajo omejeni stroji avtomatske naprave za dodajanje komadov k obdelovalnemu orodju; delavec, ki strojem streže, mora le pretre-

sati komade iz enega stroja v drugega. Seveda pa moramo komade po vsaki delovni operaciji v bobnih raziglatih ter očistiti ostružkov, ki nastanejo pri zarezovanju. Vijake večjih dimenzij, ki so izdelani iz trdnejših materialov (za avto industrijo in slično), moramo med obdelavo termično obdelovati, kar je posebno važno pred valjanjem navojev.

Samo orodje je izdelano iz orodnega, nezlitega in zlitega jekla. Največjo pažnjo je treba posvetiti izdelavi čeljusti, ker vsaka napaka lahko odločujoče vpliva na kvaliteto navoja pri vijaku.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Zagrebski velesejem in naš paviljon

Letošnji jesenski zagrebski velesejem je prav gotovo napravil na vsakega obiskovalca močan vtis. Kot še nikoli doslej je prikazal velik gospodarski in industrijski napredek naše države. Pri sprehodu skozi jugoslovanske paviljone dobi človek vtis, da smo zmožni postaviti se vštric z industrijsko razviti državami. Res je, da zaenkrat velja to v gotovih primerih le glede na asortiman in ne na enakovredno kvaliteto, toda jugoslovanska industrija je pokazala, da je v začetku velikega poleta, da imamo vse možnosti razviti se v solidno industrijsko državo in da lahko z optimizmom gledamo v bodočnost.

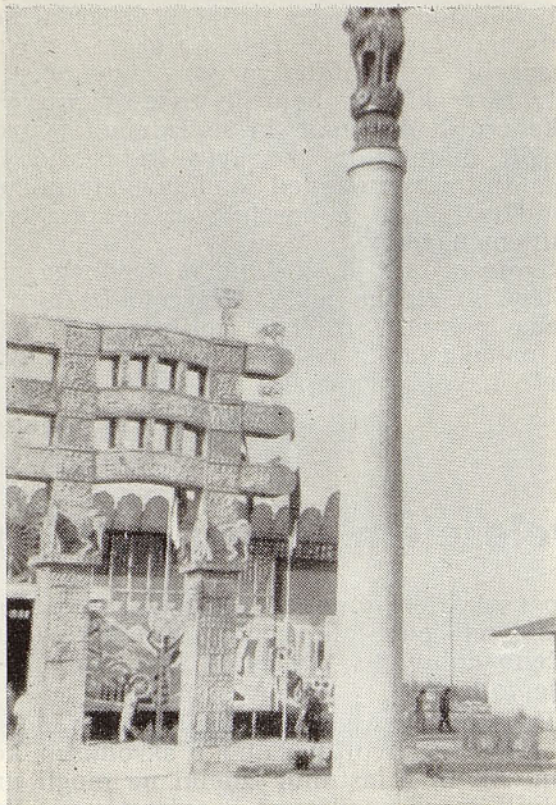
Med številnimi močnimi vtisi, ki jih dobi obiskovalec, pa je vendar žal tudi porazen vtis, ki ga napravi posebno na člane našega delovnega kolektiva prav naš paviljon. V primerjavi z razstavljavci v jugoslovanskem paviljonu na novem delu zagrebskega velesejma, je ob upoštevanju velikosti naše tovarne naš paviljon prava revščina. Ali naša tovarna, ki slovi v državi kot ena najboljših tovarn in katero obiskujejo veliki državniki ob priliki svojih obiskov naši državi, zasluži tako klavrno sliko? Ali zasluži to sliko naš delovni kolektiv, ki vlaga vse svoje napore za napredek?

Ko sem si prvič bežno ogledal naš paviljon, se nisem mogel otresti neprijetnega občutka. V paviljonu sem se naravnost ustrašil svojega znanca iz nekega drugega podjetja in sem mu jo mislil popihati, da bi neopaženo smuknil iz paviljona. S takimi občutki prav gotovo nisem dobil vzpodbud za nadaljnje delo, prav gotovo pa tudi noben član kolektiva ne, ki si je ogledal naš paviljon.

Poglejmo si našo razstavo malo поблиže. Prvo, kar nas preseneti, je to, da razstavlja-

mo vsako leto manj in obiskovalec, ki obiskuje naš paviljon več let, bi lahko upravičeno dobil vtis, da vsako leto manj izdelujemo.

Paviljon prav gotovo ni tako velik, da bi se lahko zadovoljili samo s skromnim kotom. Ali bi z lastnimi izdelki ne mogli napolniti vsega paviljona? V primerjavi s številčno enako močnimi tovarnami bi velikost celega paviljona ne bila prevelika. Res je, da smo nekaj let razstavljali vedno isto in da je bil namen pri letošnji razstavi pokazati nekaj novih stvari. Mislimo pa lahko, da marsikak obiskovalec iz našega kolektiva ni vedel, kaj je novo in kaj je staro. Kdo od tujih obiskovalcev naj bi vedel, da je bil kinoprojektor opremljen z adapterjem za cinemascope in da to ni isti projektor kot smo ga bili navajeni gledati vsako leto? Ali ne bi kazalo, da bi projektor pokazali enkrat v prerezu ali vsaj tako, da bi bil skozi steklo viden ves notranji mehanizem in da bi bil tak v počasnem pogonu? V takem stanju razstavlja neka nemška tovarna kompliciran Diesel-motor. Ali nadalje ojačevalna naprava za cinemascope kaj pove? Napisno ploščico „Cinemascope“ bi lahko pritrdili na vsak okusno in lepo izdelan kovinski zaboj. Vse to je togo in mrtvo. Nekoliko neokusne dinamike prinaša v ojačevalno napravo vgrajen magnetofon tujega izvora, ki so ga neutrudno vrteli nekoliko mladi in neresni predstavniki našega servisa, da so se razlegali po paviljonu nemški šlagerji. Če hočemo že delati reklamo za cinemascope, bi bilo verjetno bolje, da bi se v Zagrebu v času velesejma opremila kaka večja kinodvorana z našimi napravami in bi se tačas predvajal kak cinemascope film z našim reklamnim filmom.

Indijski razstavní paviljon n. ZV — Foto: Slavec

Klavrno so izgledali naši, po obsegu manjši izdelki. Nekaj novih 10 amperskih daljinskih stikal se je stiskalo sila nepomembno pod okroglo stekleno ploščo med ostalim drobnim materialom. Ali naj bo to priznanje sodelavcem, ki so ga razvili in izdelali? Je to reklama za nov artikel? Okrogel pult, kjer je bilo to razstavljeno, bi bil primeren za razstavljanje bižuterije iz trompetnega zlata. Instrumenti so se drenjali na mizi kot kupček nesreče. Nov termoregulator je skromno tičal v ozadju, čeprav je to popolnoma nov jugoslovanski artikel. Prah, ki ga je bila precej opazna plast na instrumentih, niti toliko ni motil, ker smo navajeni opazovati ga v še večji meri v izložbi naše prodajalne v Ljubljani. Če je že kdo obrisal instrumente s svojim žepnim robcem, mu bodo naši predstavniki na velesejmu hvaležni za to uslugo.

Avto dinamó in električni števec sta bila razstavljena skupaj kot sorodna artikla. Taka nesmiselna razdelitev kaže zelo majhno tehnično razgledanost. Vse to kaže, da so bili artikli razstavljani kot mrtvi predmeti samo zato, da se je izpolnil razstavní prostor.

Neodpušljiva pomanjkljivost je bila tudi v tem, da eventualni kupci niso mogli dobiti zaželenih tehničnih podatkov in informacij.

To smo lahko slišali od marsikaterega tujega obiskovalca. Skoro za noben artikel niso mogli dati naši zastopniki niti površnih informacij o delovanju. Umestno bi bilo, da bi bil na velesejmu vedno navzoč razgledan tehnik, ki bi lahko dajal tehnične podatke. Znani so primeri, da so imela številčno 10 krat manjša podjetja v svojih paviljonih tehnike in komercialiste.

Mislím, da izražam splošno mnenje vseh obiskovalcev našega paviljona iz našega kolektiva, da se taka klavrna razstava ne sme več ponoviti. Pokažimo napredke, ki smo jih dosegli, na vidnejši in učinkovitejši način. Prikazati je treba, da smo večja in vpeljana tovarna, ki je zmožna izdelovanja artiklov v velikih serijah.

Prav bi bilo, da v bodoče organiziramo podobne razstave z lastnimi silami, saj imamo v ta namen v tovarni propagandni odsek, ne pa, da dajemo razstave v delo tujim aranžerjem. Le na ta način bi lahko dali dostojno sliko naših prizadevanj in s tem služili povečanju ugleda naše tovarne.

IFV

DOMAČIE anekdote

Obiskovalca našega podjetja, ki gre čez dvorišče v upravno poslopje, preseneti na poti hreščeč glas iz zvočnika:

„Tovariš Janez Kelc naj se javi v bakelitu!“

Nam je tak poziv razumljiv. Kaj pa obiskovalcu? Za bakelit ve, da je to siv ali črn prah. Kako se bo pozvani javil v tem prahu? Kakšen bo, ko bo prišel iz bakelita?

Kdor gre v „bakelit“ ni toliko umazan kot slovenščina, ki jo pačimo!

— — —

Ni za vice...

„Tovariš doktor, ali ste vi za vice?“

„Kaj za vice? Jaz nisem samo za vice, ampak za pekel!“

Kitajski razstavní paviljon n. ZV — Foto: Slavec

fizkultura in šport fizkultura in šport

Telovadni dvoboj

Dne 1. septembra je bilo v okviru proslave 20. obletnice tekstilne stavke v Sloveniji v domu „Partizana“ v Stražišču prvo srečanje telovadcev dveh delovnih kolektivov, katerega organizator je bil komite LMS naše tovarne

Namen tega tekmovanja je bil tudi v tem, da navduši mladino za to najlepšo in najzahtevnejšo panogo telesne vzgoje. Na dvoboj so bili povabljeni telovadci Železarne Jesenice. Med njimi je bilo tudi nekaj vrhunskih telovadcev kot so n. pr. Sonja Rozmanova, Ada Smolnikarjeva in Tine Šubic, vsi člani zveznega razreda, ostali pa so bili tekmovalci prvega razreda, dočim je našo tovarno zastopalo le nekaj mladink I. razreda, vsi ostali pa so bili tekmovalci II. in III. razreda.

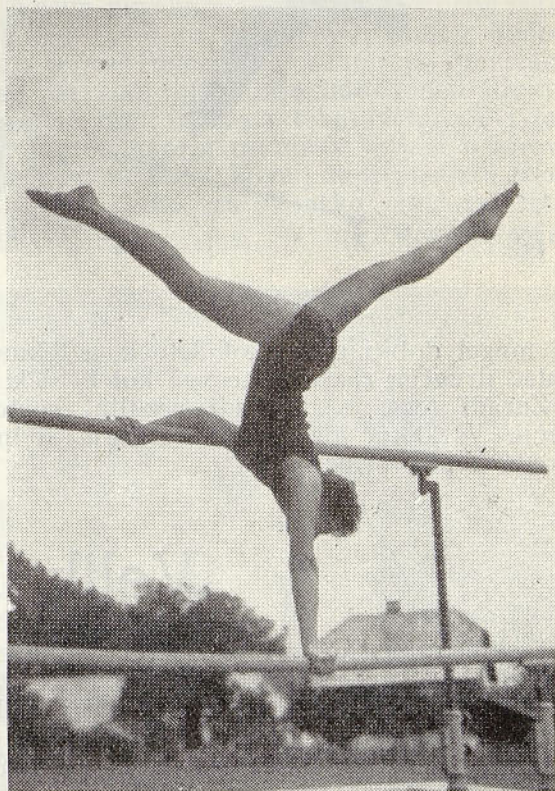
Kmalu po 17. uri so ob zvokih koračnice in navdušeno pozdravljeni prikorakali v dvorano stasiti telovadci in telovadkinje ter se razvrstili pred častno mizo. Po odigranju državne himne je spregovoril nekaj besed član mladinskega komiteja tov. Stane Božič ter obenem pozdravil vse navzoče zastopnike organizacij in društev, zastopnike Železarne Jesenice in ostale ljubitelje orodne telovadbe.

Nato je dal besedo pokrovitelju tega tekmovanja, direktorju naše tovarne tovarišu Silvu Hrastu, ki je med drugim želel vsem tekmovalcem v tej plemeniti borbi obilo uspeha.

Po izmenjavi daril in pozdravil med telovadci se je pričelo tekmovanje.

Najprej sta nastopili vrsti članov v parternih vajah. Takoj je bilo opaziti očitno premoč gostov. Nadalje se je tekmovanje odvijalo po sledečih točkah:

- preskok čez konja — članice
- krogi — članice
- vaje na parterju — članice
- gred — članice
- bradlja — članice
- dvovišinska bradlja — člani
- preskok čez konja — člani

Vaja na bradlji

Kakor je bilo že omenjeno, so bili gostje pri članih močnejši, dočim so bile naše članice enakovredne gostom. Omeniti je treba še, da so bile vrste sestavljene iz 6 članov in članic, dočim se jih je za končni plasman ocenjevalo samo 5 iz vsake vrste. Pri skupnih ocenah 6 tekmovalk so naše članice imele prednost na vseh orodjih za ca. 5 točk. Člani pa so bili pretežno slabši. Naša članska vrsta je imela nekoliko smole, ker je naš drugi najboljši telovadec tov. Franc Kordež nevarno padel s krogov, pri čemer je dobil omotico, ki ga je ovirala še v nadaljnjem tekmovanju.

Ako spregovorimo še nekoliko o sodniškem zboru, moramo omeniti, da bi bilo bolje, če bi bil ta razdeljen in ne skupaj, kot je bilo na tem tekmovanju. Vaje same bi se morale ocenjevati po težini prvin in izvedbe, ne glede na to, v katerem razredu je že tekmoval eden ali drugi telovadec. Tako pa je bilo ocenjeno po kriteriju zveznega razreda, da tekmovalc zveznega razreda

Skok z droga

ni mogel dobiti manj kot 8 točk, a tekmovalc drugega razreda ne več kot 8 točk.

Zaradi tega je bil tudi rezultat gostov večji. Vsekakor pa je bilo sojenje sodniškega zbora pravilno.

Tekmovanje se je zaključilo z zmago gostov in sicer:

člani	Železarna Jesenice	157.6 točk
	Iskra Kranj	130.9 točk

članice	Železarna Jesenice	156.5 točk
	Iskra Kranj	154.8 točk

Ob zaključku tekmovanja so bile podeljene prvim trem zmagovalcem obeh ekip praktične nagrade, zmagovita ekipa pa je prejela prehodni pokal.

Za dobro organizacijo in izvedbo tekmovanja se je predvsem zahvaliti mladinski organizaciji in pa članom tehničnega odbora.

Povratno srečanje telovadnega dvoboja bo še v letošnjem letu na Jesenicah.

Ra

Velik uspeh naših športnikov

V okviru proslav ob 20. letnici velike tekstilne stavke v Kranju so bila v organizaciji občinskega sindikalnega sveta tudi velika športna tekmovanja delovnih kolektivov. V teh tekmovanjih je sodelovalo 17 delovnih kolektivov naše občine z nad 400 nastopajočimi. Tekmovanje je bilo izvedeno v 8 disciplinah. Naš kolektiv je sodeloval v vseh disciplinah. Skupno je nastopalo 19 ekip, v katerih je bilo vključenih več kot 100 članov našega kolektiva.

Tekmovanje, ki je v celoti uspelo in je lahko v ponos organizatorjem, je za naš kolektiv še posebno razveseljivo, saj smo dosegli več kot smo pričakovali — 6 prvih mest, eno drugo in eno tretje mesto. V posameznih disciplinah so naši tekmovalci dosegli naslednje rezultate:

1. mesto in prehodni pokal v nogometu; zmagovito moštvo so sestavljali: Štefan Vidic, Jože Rehberger, Silvo Hribernik, Zvone Mastnak, Peter Križaj, Janez Česen, Albin Bradaška, Janko Pinter, Boris Simič, Ivan Kranjc in Božo Bašelj.

1. mesto in prehodni pokal v odbojki; ekipa je bila sestavljena takole: Jože Erlah, Slavko Kalan, Slavko Dimnik, Stane Križnar, Marjan Strukelj, Ludvik Kranjc in Konrad Murko.

1. mesto in prehodni pokal z zračno puško. Najboljši strelci so bili:

Kristl Kokalj, Vinko Borštar, Vinko Lapajner, Karl Kmetič in Tone Ciglič.

1. mesto in prehodni pokal v namiznem tenisu. Ekipo so sestavljali: ing. Stevan Pajor, Stane Pogačnik in Jože Erlah.

1. mesto in prehodni pokal v šahovskem tekmovanju; ekipo so sestavljali:

Dragan Čopič, Tine Kristan, Boris Simič, Stane Mršek, Ferdo Gajšek, Ivan Gril in Janko Mežek.

1. mesto in prehodni pokal v lahki atletiki. Vrsto, ki je štela 20 članov je vodil priznani smučar Gašper Kordež.

2. mesto v kegljanju. Ekipo so sestavljali:

Ivan Oman, Alojz Kordež ter Stane Valentar.

Podelite pokala zmagoviti ekipi

3. mesto v streljanju (z vojaško puško. Ekipo so sestavljali člani našega kolektiva: Vinko Boštar, Tone Ciglič, Vinko Hlebanja, Karel Kmetič, Kristl Kokalj.

Tekmovanje je potekalo po pravih športnih organizacij, niso pa smeli sodelovati aktivni tekmovalci športnih društev „Mladosti“ in „Triglava“.

Namen tekmovanja, zblížati delovne kolektive med seboj in utrjevati fizično sposobnost delavcev kakor tudi gojiti tovarišstvo med njimi, je bil vsekakor dosežen.

Zaradi uspešne izvedbe bo na željo sodelujočih to tekmovanje organizirano vsako leto, vsled česar so uvedeni prehodni po-

kali. Pozdravljamo to zamisel in želimo, da se prihodnje leto vključi še več članov našega kolektiva, posebno še naše mladine, ki je ob tej priliki dokazala, da ima vse sposobnosti za častno zastopanje našega kolektiva tudi pri športnih tekmovanjih.

Našim prvakom za dosežene uspehe iskreno čestitamo in jim želimo tudi v bodoče kar največ uspeha. Posebno pa pozivamo vse, da tudi prihodnje leto sodelujejo pri izvedbi tega velikega tekmovanja. Pri tem pa naj še naprej ostane v veljavi tekmovanje med oddelki, ki naj tudi postane tradicionalno tako za zimske kot za letne športe.

Metod Rotar

Tekmovalni vrsti telovadcev in telovadkinj našega kolektiva

Od leve proti desni: Milan Zoran, Slavko Dimnik, Jože Pegam, Milan Lapornik, Miro Ranč, Franc Kordež, Rado Sotelšek, Pavla Bevc, Vera Žagar, Vera Berčič, Marica Bernik, Vera Jenko, Marica Dagherin, Ančka Papov, Milena Ambrož

Ali že veste da . . .

...moskito samice privabljajo samce s posebnim brenčanjem, katero slišijo samci iz velike oddaljenosti. To spoznanje so zelo spretno izkoristili za uničenje tega mrčesa v področjih, ki so okužena z malarijo. Brenčanje samic so posneli na tonfilmski trak. V velikih mrežah, ki so bile pod električno napetostjo, so predvajali na magnetofonih posneto brenčanje samic. Samci, ki so postali pozorni na ta ljubavni klic, so v množicah leteli v naelektrane mreže in žalostno končali, samice pa niso mogle več leči oplojenih jajčec. Tako so na enostaven način očistili cele predele tega mrčesa.

...je v Pirenejih zgradil neki francoski znanstvenik na 1700 m visokem vrhu Mount

Luis sončno peč, ki razvija toploto 3300° C, kar znaša več kot dvakratno temperaturo, ki je potrebna pri topljenju železa. Sončne žarke lovijo v 13 m visoki mogočni polobli, v kateri 3500 majhnih ogledal koncentrirajo svetlobo v 6 m oddaljeno sončno peč. Da ne bi bilo treba peč stalno obračati, je znanstvenik zgradil še drugo ogromno ogledalo iz navadnega okenskega stekla, ki se obrača po soncu in meče žarke v žarilni krog poloble.

...imajo mladiči neke posebne vrste ptičev v kljunu dve svetleči se žlezi, ki omogočata materji in očetu v temnem gnezdu najti lačni kljun, v katerega potem spustita zalogaj slastne pečenke. Ko mladiči vzletijo, svetlobni žlezi polagoma izgineta.

PROSVETA IN KULTURA

Izobrazba in razvedrilo v zimskem času

Počitnice in letni dopusti so za nami! Nabrali smo si novih moči za leto dni. Bližajo se dolgi zimski večeri, ko marsikdo ne ve, kako bi uporabil prosti čas. Začenja se nova sezona v naših delavsko prosvetnih društvih „Svoboda“. V njih se vršijo mrzlične priprave za delo v vseh sekcijah. Vsakemu delovnemu človeku je omogočeno, da pristopi v katerokoli sekcijo društva in se tam kulturno izživlja. S tem namenom je DPD „Svoboda“ Kranj pripravila obširen program političnega in kulturnega udejstvovanja, ki bo zadovoljil vsakega, ki želi razširiti in poglobiti svoje znanje ali pa se udeležiti v katerikoli umetniški panogi.

„Svoboda“ Kranj želi v letošnji sezoni dati kar največji poudarek političnemu, gospodarskemu in kulturnemu izobraževanju delovnih ljudi. Zato pripravlja razne seminarje, tečaje in predavanja. Vsem, ki si žele poglobiti marksistično znanje, bo izredno dobrodošel marksistično idejno politični seminar. Seminar bo trajal celo leto in bo vsakih 14 dni na točno določen dan. Predaval bo priznan marksistični javni delavec, ki bo na poljuden način približal obiskovalcem tega tečaja na videz težko snov dialektičnega materializma in marksizma. Seminar bo v obliki prostih razgovorov s predhodnim kratkim uvodom. Na enak način bo društvo vpeljalo tudi ekonomsko politični seminar, na katerem se bodo obravnavali razni aktualni gospodarski problemi. Tudi ta seminar bo vsakih 14 dni, skozi celo leto. Ta dva seminarja bosta ne glede na število vpisanih odnosno prijavljenih članov, medtem ko bo društvo vzdrževalo tečaje stenografije, zgodovine, umetnosti, prirodoslovnih ved in jezikov le tedaj, če bo prijavljenih zadostno število članov.

Društvo ima vsako leto reden tečaj za mlade igralce pri dramski sekciji. V tem tečaju, ki bo enkrat tedensko, se vzgaja mladi rod v spoznavanju lepe domače besede, pravilne izgovorjave in dobrega prednašanja na odru. V tem tečaju se obiskovalci spoznavaajo z domačo in tujo literaturo ter tako širijo svoje kulturno obzorje. Redno čitajo posamezna dramska dela in dajejo nanje svoje pripombe. Spoznavajo se z umetnostjo lepe maske in skušajo spreminjati svoj obraz. Tako raznovrstno delo

je v tem tečaju zelo privlačno za mlade ljudi, ki s tem koristno uporabljajo svoj prosti čas. Na tem tečaju je navadno po 40 do 50 mladincev in mladink.

S poezijo in podrobnejšo obravnavo domače in svetovne literature se zlasti ukvarja recitacijska in literarna sekcija, ki združuje vse tiste člane, ki imajo smisel za lepo oblikovano besedo. Z vajami si člani pridobijo lahkotno izgovorjavo in pravilno diktacijo (poudarek). Sami poizkušajo s prvimi verzi in krajšimi sestavki ter s kritiko. Zavedajo se, da spoznavanje literature ne samo bogati kulturno obzorje vsakega posameznika, ampak da je neobhodno potrebna vsakemu kulturnemu človeku, ki stremi k višjemu nivoju.

Za glasbeno udejstvovanje ima „Svoboda“ Kranj svojo glasbeno šolo za ljudska glasbila (harmonika, gitara itd.). Posebej vzgaja mlade ljubitelje za pihalne instrumente, medtem ko združuje v svojem godalnem orkestru vse glasbenike, ki žele v večji glasbeni enoti poskusiti svoje znanje v težjih skladbah. Pevski naraščaj pa vzgaja po vsej domovini znani „Prešernovpevski zbor“ v svojem moškem, ženskem in mešanem zboru. Ta je v desetih letih vzgojil že tako rutinirane pevce, da se je letos kosal z najboljšimi jugoslovanskimi zbori v Beogradu ob proslavi 100-letnice Stevana Mokranjca. Med kranjskimi delovnimi ljudmi, ki imajo smisel za lepo petje, je prava čast biti član tega zbora in nositi ime „Prešernovca“.

Mladi ljudje, pa tudi starejši, imajo zelo veliko veselje udeležiti se na amaterskem gledališkem odru. In ne zastonj! Koliko prijetnih uric prežive pri studiranju novih iger, dram in komedij! Mnogo zabave, veselja in skrbi imajo člani te družine v dolgih zimskih večerih. Na teh vajah se spoznajo ljudje, ki sicer ne bi prišli v življenju nikoli skupaj in postanejo neločljivi prijatelji in sodelavci. Letošnji program te sekcije je zelo pester in zabaven. Sezono so otvorili z že lani vprizorjeno lepo igro William Helmuthove „Straža na Renu“, ki so jo dajali v čast proslave obletnice tekstilne stavke. Naslednja je igra „Divji lovec“, ki jo bodo dajali izključno lanski obiskoval-dramatskega tečaja. Zato bo ta predstava zanimiv pregled dela in uspeha tega tečaja.

Do konca leta so predvidene še drama „Molčeca usta“, komedija „Vroča kri“ in mladinska igra „Princeska in pastirček“. V novem letu so predvidene še po ena komedija, drama in opereta. Vsekakor zelo viden napredek tako po številu kakor izbiri del od leta 1954, ko je ta sekcija pričela z delom in dala v sezoni komaj 3 ali 4 premiere.

Tudi plesni umetnosti je „Svoboda“ Kranj posvetila veliko pozornost v svesti, da se mladina zelo rada udejstvuje v tej vrsti kulturnega izživljanja. Višji stopnji umetnosti se posvečajo člani **baletne sekcije**, ki bo z letošnjo sezono nastopila že tretje šolsko leto. V tej sekciji prevladuje lepota gibov, gracioznost in nežnost, predvsem pa gibčnost in spretnost. Člani te sekcije so zelo delovni, saj so v pretekli sezoni sodelovali skoraj v vseh prireditvah, kjer je bil ples smiselno potreben. **Družabni ples** pa goji plesna sekcija „Svoboda“ Kranj je uvidela potrebo po dobri plesni šoli, ki je v našem mestu ni bilo že nekaj let. Mladina se je lani v velikem številu udeleževala vaj te sekcije, saj je pod dobrim strokovnim

vodstvom obvladala osnove standardnih plesov preko 150 mladincev in mladink. Na koncu tečaja je ta sekcija pripravila plesni turnir, na katerem so pokazali člani pridobljeno znanje in rutino. Verjamemo, da bo tudi v letošnji sezoni v to sekcijo ravno tako velik naval kot lani. Letos nameravajo člani te sekcije prirediti ob koncu sezone še večji turnir kot je bil lani, saj mislijo povabiti na ta turnir vse plesne šole gorenjske skupnosti in se med seboj pomeriti. Iz te sekcije naj bi se razvil pozneje plesnošportni klub, ki bo gojil družabne plesne do preciznosti in virtuoznosti. Upamo, da mu bo to uspelo, saj ima med člani nekaj navdušenih talentov.

Končno pripominjamo, da je skoro polovica aktivnih članov tega društva iz našega kolektiva, kar si lahko štejemo v čast in upamo, da bo še več članov pristopilo k temu društvu in tako koristilo sebi, društvu in skupnosti. Zato ne zamudimo ugodne prilike in izkoristimo zato pripraven zimski čas! Vpisujemo se v to delavsko prosvetno društvo!

M. Š.

Varnost pri delu - prva skrb podjetja

V času naših skupnih naporov za izgraditev socializma, skušajo vsa naša industrijska podjetja zagotoviti delovno varnost, saj je to neobhoden pogoj za doseg tega cilja. Tudi v „Iskri“ delujejo organi higiensko-tehnične zaščite, ki pravzaprav s svojimi začetnimi uspehi orjejo ledino na tem izredno važnem področju. Prizadevanja s strani delavskega samoupravljanja in veliko razumevanje, ki jih do varnosti pri delu in zaščiti dela kaže uprava podjetja, nudi možnosti za živahno delavnost organov. HTZ v podjetju.

Po zgledu nekaterih večjih industrijskih podjetij v Sloveniji je tudi v „Iskri“ organiziran tečaj za higiensko-tehnično zaščito dela. Tečaj je organizirala uprava podjetja ob sodelovanju organov HTZ. Obvezno posečanje tečaja je zajelo vse urejevalce, brigadirje, mojstre, obratovodje in šefe oddelkov v tehničnem sektorju, tako da tečaj obiskuje 288 udeležencev. Tematika tega tečaja obsega cikel 8 predavanj.

Prvo predavanje je imel obratni zdravnik dr. Ivan Vidmar o temi „Organi HTZ v podjetju in izven podjetja, katerim je poverjena skrb za varnost pri delu“. To predavanje bo služilo tečajnikom za spoznavanje organizacije higiensko-tehnične zaščite, kar jim bo omogočilo z novimi pogledi dojemati snov iz naslednjih predavanj.

Drugo predavanje v okviru tečaja je držal dr. Tekavčič, šef dispanzerja za žene mesta Ljubljane z naslovom „O varstvu delovne žene“. To predavanje je bilo zelo zanimivo in koristno, saj je v našem podjetju zaposlenih skoraj polovico žena. S tem je pokazal našim ženam, kako je treba vskladiti svoje delovne dolžnosti z osebnimi težavami.

O temi „Delovna varnost pri ravnanju z električnimi napravami“ bo predaval ing. Vinko Majdič, član komisije HTZ našega podjetja. V letošnjem letu smo namreč imeli nekaj nezgod v zvezi z električnim tokom, ki so sicer ostale brez posledic, zato je posebna komisija pregledala v tovarni prav vse elektroinstalacijske naprave. Ta komisija je ugotovila mnogo pomanjkljivosti, zato je glavni smoter tega predavanja poučiti naš vodilni tehnični kader, kako je treba ravnati, da ne bo prišlo do nesreč in da bo zadoščalo tozadevnim varnostnim predpisom.

Naslednje predavanje ima naslov „Psihološki činitelji pri delovni varnosti“. Predaval bo dr. Stanko Lajevec, načelnik oddelka za industrijsko higieno CHZ v Ljubljani. Predavatelj bo kot strokovnjak, ki je to tematiko proučeval dolga leta tudi v inozemstvu, seznanil udeležence tečaja, s kakšnimi psihološkimi faktorji mora računati

nadrejeni delovodja pri podrejenih delavcih, da bi jih obvaroval obratnih nesreč.

Republiški inšpektor za delo ing. Goli bo govoril o zaščiti strojev za obdelavo kovin. Tu bodo zajeta strokovna navodila, kako morajo biti zaščitene stružnice, vrtalni stroji, rezkalni stroji, žage, skobelni stroji, šepingi, škarje, stiskalnice in štanice. Iz tega predavanja se bo mogoče marsikaj naučiti, saj ima predavatelj bogate izkušnje o varnostni službi pri strojih za obdelavo kovin.

V okviru tečaja je uvrščeno tudi predavanje o požarnovarnostni službi v podjetju, o kateri bo govoril predsednik PIGD „Iskre“ tov. Tine Mlakar. Vsi člani kolektiva se gotovo še spominjajo požara v bakelitu koncem preteklega leta in materialne škode, ki je bila preprečena v večjem obsegu prav zaradi agilnosti in požrtvovalnosti naših prostovoljnih gasilcev. To predavanje bo posebno zanimivo in važno, ker so predvsem vodje oddelkov, mojstri in prvi delavci odgovorni za požarno varnost v svojih delavnicah.

Predzadnjo temo o nujenju prve pomoči pri obratnih nezgodah bo predaval obratni zdravnik dr. Ivan Vidmar. Tečajnike bo seznanil z organizacijo prve pomoči v tovarni in z nudenjem iste. Praksa v industrijskih podjetjih je pokazala, da so zaradi nepozna-

vanja pravilnega nujenja prve pomoči pri obratnih nezgodah bila v mnogih slučajih izgubljena tudi človeška življenja.

Na zadnji dan tečaja bo tehnični direktor podjetja ing. Zeleznik vodil zaključno posvetovanje o nerešenih problemih higiensko tehnične zaščite v našem podjetju. Odgovoril bo na vsa vprašanja, ki se bodo nabrala med predhodnimi predavanji in odgovarjal ter pojasnjeval problematiko HTZ udeležencem tečaja. To posvetovanje bo omogočilo tečajnikom dobiti odgovore in pojasnila direktno s strani uprave, po drugi strani pa bo tehnični direktor neposredno zvedel za nerešeno problematiko higiensko tehnične zaščite.

Ta tečaj bo nedvomno pustil globoke sledove v našem kolektivu, saj bodo vsi odgovorni ljudje v podjetju seznanjeni s tem, da prav na njih leži polna odgovornost za varnost pri delu in higiensko zaščito dela.

Zeleti je le, da bi čim več članov poleg obveznih udeležencev posečalo ta tečaj, saj bo od uspehov tečaja imel koristi neposredno naš kolektiv in vsa naša skupnost, katero bremenijo ogromni izdatki v zvezi z obratnimi nezgodami. Razumevanju uprave, ki je omogočila organizacijo tečaja, je treba dati odziv s čim številnejšim obiskom na predavanjih.

F. B.

IZ KRANJA DO ANKARANA

S skupino naših članov kolektiva sem se potegnil v Ankaran pol službeno, pol privatno. Vrniti sem se moral še istega dne, zato nisem mogel spoznati življenja v domu do podrobnosti, pač pa želim opisati redno pot, po kateri gredo vsi naši „dopustniki“ vsako nedeljo v glavnem tako, kot smo potovali mi.

Ko sem se približeval avtobusni postaji v Kranju, sem že od daleč opazil vrvenje ljudi okrog treh avtobusov, ki so napolnili in zavzeli ves prostor postaje. Samo 10 minut je še do odhoda! Prostori so že vsi zasedeni! Strehe avtobusov preobložene s kovčki! K sreči nisem imel s seboj nobenega kovčka, sicer ne vem, kako bi se usidral. Vsekakor lep primer discipline! Vse počitnice bi bile pokvarjene, če bi kdo zamudil odhod avtobusov. Zato rajši pride vsak nekoliko prej, da si vse uredi in se pripravi na daljšo pot.

Vozniki povezujejo kovčke na strehah. Potniki s slabimi želodci goltajo pilule za „uravnovešeno vožnjo“! Kratek dogovor

med vodji potovanja in vozniki glede postankov med potjo, ko točno ob 7. uri odbrne vsi trije avtobusi iz Kranja. V avtobusih preneha živahno govorenje, ko z mešanimi občutki zapuščajo potniki svoje stalno prebivališče. Že za Gaštem jih mine vsa sentimentalnost in veselih obrazov opazujejo mimo hitečo naravo in lepe kraje vzdolž poti do Postojne, kjer je prvi postanek. Petnajst minut postanka zadostuje za okrepčilo in pretegovanje odrevenelih udov. V tem času prideta še zaostala avtobusa, tako da je prostor pred restavracijo kar prenapolnjen z ljudmi in prevoznimi sredstvi. Po okrepčilu že hitimo vedno bliže proti morju.

Vročina pritiska! Pot se dviga in spušča. Čim bolj se bližamo koncu potovanja, tem bolj nas obletava misel, kdaj in kdo bo prvi zagledal morje. Toda pot je dolga, nekateri po malem že dremljejo, drugi se bore z neutrujenimi želodci in love sapo, tretji se dolgočasijo. Vas Petrina je za nami! Kmalu za tem je po nekem ovinku javil voznik, ki že dobro pozna to pot:

„Glejte, morje!“ Na mah smo se vsi zbudili, sključeni hrbti so se vzravnali in z zadnjih prostorov so se dvignili, da bi videli morje. Nihče ni hotel zamuditi tega razveseljivega trenutka. Toda cesta zavije na levo in nam sosednji gozd zakrije pogled na morje. Šele ko se začne cesta spuščati navzdol, se nam odpre popoln razgled in tedaj plavajo oči po prostrani gladini plavega Jadrana. Nobenih težav potovanja ni več čutiti, še vročine ni več, vsakemu se zdi, da že diha morski zrak in da je že na morju.

Na ostrem ovinku za 180 stopinj se odcepi pot na desno. Tamkaj postavljena tabla pove, da pelje ta pot na grad Socerb. Skoro nihče še ni slišal o tem gradu ničesar. Po maršruti je predvideno, da si vsaka skupina ogleda to izletno točko, ne toliko zaradi gradu samega, kolikor zaradi lepega razgleda na sam Trst. Kljub temu je zanimivo vedeti tudi nekaj o tem gradu.

Slovenska Istra se pričinja tik pod Trstom. V bregu in pod bregom ležeče vasi Ricmanje, Boršt, Zabrežno, Boljunc in Dolina že pripadajo Istri, a so žal ostale na italijanskem ozemlju. Prvi kraj vrh brega na naši strani je Socerb, majhno naselje s komaj 100 prebivalci, a znamenito zaradi starega gradu. Staro slovensko ime za Socerb je Strmec. Lega tega gradu obvladuje dve dolini. To so spoznali že Iliri, najstarejši prebivalci Primorske in tu zgradili eno izmed številnih gradišč. Na njegovem mestu je zrasel srednjeveški grad, ki je bil dostopen le po v skalo vsekanem hodniku, do katerega sta vodila dva vzdružna mosta. V poznem srednjem veku je tu prišlo do hudih bojov med Avstrijci in Benečani. V drugi polovici 18. stoletja so grad skupaj z gradom Fuenfenbergom in Borštem, kupili grofje Montecuccoli, ki so imeli tudi drugod po Italiji velika posestva. Razpadli grad so Italijani leta 1925 obnovili in je sedaj urejen kot turistična postojanka, ena najlepših, kar jih imamo v Slovenski Istri. Na grajskem dvorišču je globok vodnjak, ki tudi ob suši, ko ostane vas Socerb brez vode, ne usahne. Z grajskega obzidja sega naš pogled na slovenske vasi, Podbazoviško planoto, v Trst, ob jasnem vremenu pa celo do Ogleja, proti severu pa na Mali Kras. Kakih 300 m vzhodno od gradu je v prijetnem borovem gozdičku vhod v „sveto jamo“, legendarno bivališče mučenika sv. Socerba, ki je umrl leta 284. V njenem prostornem prvem oddelku je nekdanj stal oltar. Svetišče, ki ga krasijo gruče velikih kapnikov, so preje zelo obiskovali slovenski romarji iz tržaške okolice in Čičerije. Prebivalci Socerba so živinorejci. Med narodno-osvobodilno vojno je bila njihova vas dalj

časa postojanka, kjer je bila v hiši pod gradom nastanjena komanda mesta Kopra in je tu imela zavetišče tudi partizanska četa imenovana Čikonja.

Čeprav je pot zelo strma so naši avtobusi pripeljali tik do gradu, s katerega se ti odpre pogled po vsej tržaški okolici. Tu je najlepša višinska in obenem najbližja razgledna točka na Trst. Ko prvič pogledaš preko zidu, ti zastane dih in nemo občuduješ to lepoto. Kmalu za tem pa že začne posamezniki postavljati vprašanja češ, kaj pomenijo oni dimniki, kje so Barkovlje, kje Milje, Škedenj, Škofije, Kontovelj itd. Še največ odgovorov je vedel naš voznik tov. Miro, ki je bil že parkrat na tem gradu. Prvi pogled je bil usmerjen v daljavo, kasneje pa vse bliže in bliže, dokler ni oko obstalo ob vznožju hriba pod gradom. Strme stene, na katerih stoji grad, vzbujajo skoro strah. Če bi kdo padel čez zid, ne bi nikoli prišel v Ankaran. Iz ptičje perspektive gledamo pod seboj ležeče vasi: Dolino, Kroglje in Bohunec, katerih hišice so videti kakor kocke na kakšnem urbanističnem reliefu. Komaj sto metrov od gradu se vije meja med našo državo in Trstom.

„Jo vidiš“, pravi Miro in z iztegnjeno roko kaže navzdol. „Tam na tistih drogovih je italijanska zastava.“

Nekako z mešanimi občutki smo gledali na njo, kako plapola v lahнем vetriču. „Kje pa so naši graničarji?“ vpraša nekdo. „Saj ni nikogar videti. Samo par sto korakov, pa si že čez.“

„Le poizkusi“, mu odgovarja tov. Mihvec. „če se oddvojiš od skupine le par korakov, boš že dvignil roko nad glavo in šel z graničarjem v najbližjo postojanko, ne da bi videl „obljubljeno deželo“.“

Med takimi pogovori smo prav hitro obhodili grad po obzidju, odpirali železna vrata na razne balkončke in si ga ogledali z vseh strani. Za tem smo se podali v razgreti avtobus in komaj čakali, da požene z mesta. Mimogrede nas je voznik še opozoril na črno tablo, o kateri sem si predstavljal, da mora biti nekaj grozečega, morda celo z mrtvaško glavo ali kaj sličnega, da te že naprej odvrne od nepremišljenih dejanj. Končno pa sem videl, da je čisto navadna tabla, sicer črno obrobljena, s črnim napisom „Državna meja“. Vozili smo komaj deset metrov od nje.

Vožnja v morsko „nižino“ je bila nato kar prijetna. Avtobus je brzel s 60 km na uro vedno bliže našemu cilju. Še en dogodek nas je spravil iz ravnotežja. Ko smo že od daleč opazili naš počitniški dom, kako dominira visoko na hribu ob košatih drevesih nad Ankaranom, se predamo oceni položaja. Po prvih vtisih pa smo že zasli-

šali prve pripombe: „Tako visoko?“ so vzklikale žene v avtobusu.

„Saj ni tako hudo, le videti je visoko, ker se vozimo pod „morsko gladino“, je pripomnil moj sosed, da bi potolažil prve razočaranke.

Res je ta pripomba pripomogla, da so začeli potniki drugače ocenjevati položaj in že so kovali razne načrte. Marsikdo je na tihem spraševal, kje neki bo imel sobo, ali bo imel okno na morje in slično. Tako je avtobus zavozil že skoro v Ankaran, ko je pred tablo z napisom Hrvatini zavil na desno in se začel vzpenjati po ozkem in strmem kolovozu proti vasi na hribu. Zaradi ostrega ovinka, na katerem bi moral zaviti proti našemu domu, je voznik zapeljal vozilo kar naprej v vas, da bi tam obrnil. Tisti, ki ne vedo, kje je dom, so začeli postajati nestrpni in so se ozirali vse na okrog, da bi videli, pred katero hišo se bomo ustavili, češ, ali je v tej vasi naš počitniški dom, tako daleč od morja?! Kako jim je bilo olajšano, ko so zvedeli, da v tej vasi avto samo obrača, da lahko zapelje na obronek griča, kjer stoji naš „hotel“.

Kmalu za tem se je avto na hitro ustavil. Ljudje so poskakali iz avtobusa. Niti pretegniti se niso več utegnili. Njihov pogled je zaplaval po morju in bližnji okolici. Zares lep razgled! Pred nami leži Koper, v ozadju Izola in še dalje je videti — kakor v megli — cerkveni zvonik v Piranu.

Še nekaj vzhičenih besed o lepoti kraja in doma, pa že vsak hiti s svojim kovčkom proti hotelu v želji, da se čimpreje razkoti, odvrže „kontinentalno“ obleko in pripravi za morje. Sonce ne sije več, ampak žge. Obilo znoja smo pretočili ta dan! Kljub temu je okrog doma živahno vrvenje, lahko bi rekel, pravo preseljevanje narodov „Iskre“ po sobah in weekend hišicah. Še majhna malica (mimogrede povedano, da novodošla skupina nima pravice na kosilo, razen če si ga posebej naroči in plača) in že ni bilo več videti novih naseljencev doma. Le nekaj „starih, odsluženih letoviščarjev“ je zbiralo svoje premičnine in se pripravljalo za odhod in slovo od letošnje sezone na morju. Vsi so imeli iste želje, priti čimprej do morja in se potopiti vanj. Sedem odosno 14 dni bo potekalo veselo in brezskrbno življenje ob lepi obali... M. Š.

Utrinki iz Ankarana

Nedeljsko popoldne. Nebo brez oblaka. Vročina. Sem in tja malo sapice.

Plaža: malo trave, malo mivke, nekaj desk in napol gola, bela telesa.

To je prihod nove skupine Iskrčanov. Raztreseni sem in tja ležijo in sede na plaži ter se razgledujejo. Kar takoj se vidi, da so novodošli. Njihova koža se živo odraža od pisanih kopalnih oblek. V kopalniškem narečju se temu pravi „bel kot kisló mleko“. Prav nič čudnega. Mnogi izmed njih se danes prvič nastavljajo soncu. Negibno leže kar celo popoldne v upanju, da bodo že jutri črni kot zamorci. Reveži. Tako lepo zapečeni bodo, z rahlimi mehurčki. Čez dva ali tri dni pa bodo drug drugemu vlekli kožo v plahтах s telesa.

Sem in tja gredo tudi v vodo. Voda je zelo imenitna stvar, posebno takole poleti, ko je človek na dopustu in je vročina, toda...

„Fuj! Kako je to grenko in slano! V ustih in v nosu in v očeh, oh! Povsod je ta slana voda.“

Da, seveda. Morje je pač morje. V enem tednu se bomo že privadili.

Nekam toplo je postalo, sonce se mi je uprló naravnost na glavo ter me prebudilo.

„Pa menda ja nisem zaspala, ko je že tako svetlo! Kaj neki spet ‚vekarca‘ dela?“

Polagoma se mi je v glavi zjasnilo.

„Na dopustu sem! Avša neumna!“

Z vzdihom olajšanja sem se obrnila okrog in hotela znova zaspati. Kaj se pravi spati, spati preko šeste ure, to gotovo vedo tisti, ki ne spijo po tej uri. Vendar tega ni vedela velika, neumna muha. Pobrenčavala je po sončnih žarkih gor in dol, sem in tja, skozi okno pa ni hotela. Končno, zakaj ne bi smele muhe letati in brenčati, kjer se jim zdi. In tako se je spuščala ob moji glavi in mi brnela okrog ušes kot budilka. Kaj naj storim? Nekaj časa sem mlatila in opletala z rokami po zraku; bilo je zastoj.

Tedaj pa sem storila herojstvo. Vstala sem, zagrabila prvo cunjó, ki sem jo zagledala (oprostite, ni bila ravno cunjá, temveč moje „kavbojke“) ter z velikim truščem spodila muho skozi okno. Zaprla sem polkna ter dejala:

„Muham in soncu vhod strogo zabranjen!“

Ńato sem spala; spala spanje dopustnika.

— — —
„Diž se, lenčina!“

Pravzaprav sem res lena, sicer pa imam čas. Da le zajtrka ne zamudim.

Sonce spet kar lije skozi okno. To je višek! Tega ne prenesem! Človek pride na dopust in ga samo dražijo. Temu naj se reče spočiti živce! Groza! Sonce je pa res popolnoma necivilizirano. Gre in ti sije ob najlepših urah za spanje naravnost v obraz. Ko pa se kopaš — adijo! Ni ga več.

Končno pa — zdi se mi, da sem lačna. Oh! in oh!, še enkrat oh! in že sem pokonci. Ravno toliko, da še ujamem zajtrk. Ljudje že odhajajo na kopanje. Jaz pa — „počas in gvišn“ — pravi slovenski pregovor. Morje ne bo ušlo. Edino sonce — vendar danes lepo kaže. Če bo do konca tako, bo sijajno.

Slammik na glavo, cekar v roke, cikle na noge in ajd! Že gremo po ljubem klančku navzdol. Nikar ne mislite, da je to lep asfaltiran klanec, tako zelo pohleven. Kaj še! To je hribolaztvo! Kamenje, strmina — dekle, cikle v roke! Če sem hotela srečno priti do kopališča, je bila to res najboljša rešitev. Pripomniti moram, da so se našli tudi taki optimisti, ki so prvi dan govorili:

„To, to! Morje in hribi! Krasno! To je za športnike!“

Da bi jih slišali čez tri dni! Takole popoldne pred kosilom:

„Hudič, ta klanec! Človek ves apetit zgubi! In kako se čevlji zbijejo!“

Takemu bi bilo treba zapeti:

„Dobra volja je najbolja, to zapiši za uho...“

No, smo že na plaži! Sonce, voda, zrak in množica. To se ponavlja sleherni dan.

Mračni se. Skozi odprto okno silijo komarji in posedajo po stropu. Priprave za odhod na ples so gotove. Še zadnji kritični pogled v zrcalu in že smo odpetali po hribu navzdol. Kar malo težko je šlo, toda v veseljem pričakovanju so bile vse težave premagane.

Moram reči, da sem pričakovala številnejšo udeležbo, namreč, da bo več ljudi v restavraciji in na plesišču. Toda tu se šele vidi, kako prazno je letovišče. Čez dan se kdo mimogrede ustavi na kopališču, pridejo posamezne izletniške skupine, popoldne se okopljejo Koprčani, proti večeru pa živzav zamre. Stalnih gostov je zelo malo. Zato je prihod večje skupine ljudi na zabavo zelo občuten.

Muzika je pristno slovenska oziroma kranjska. Vse v poskočnem polkinem in valčkovem ritmu. Ljudje poskakujejo z ene noge na drugo, se smejiijo ter se zabavajo.

Vsedem se k mizi blizu plesišča. Zelo rada opazujem, kako plešejo in se obnašajo. Pač tipična ženska lastnost.

Pri mizi se zgovarjajo moški. Pardon, oni debatirajo. O čem neki? O dobri kaplji, o ženah in ženskah. Seveda o zad-

njem le, če so žene na plesišču ali če so ostale doma. Liter za litrom črnine na mizo — bojim se, da bo kdo sčasoma padel pod mizo. Ne pomagajo ne prošnje ne svarila:

„Dopust je le enkrat na leto in takrat mi daj mir!“

„Drugič ne boš šla z menoj, saj to ni dopust ampak tako, kot bi prišel iz dežja pod kap!“

Vsak hoče imeti svoj prav — pa če je prav ali ne.

Na plesišču je živahno. Tu dva debeluščka plešeta moderno polko. Enkrat po eni, enkrat po drugi nogi. Okrogla obrazčka jima žarita od veselja. Tam v sredini si dva prijatelja preko glav svojih plesalk pomežikujeta. Neko dekle z lepim „geštelom“ (tako pravi starejši gospod pri naši mizi in on že ve) pazi na to, da se ji pri obračanju bliskajo izpod širokega krila bele čipke. To je namreč zadnja moda. Med nylon oblekami se po kavbojsko obračajo dekleta v tričetrtinskih, sedemosminskih in dolgih hlačah, z brezpetniki; kavboji v coklah stopajo na noge gospodu v koničastih čevljih. Narod se zabava.

Toda naši imajo vendar dovolj črnine. Dvignemo se in gremo domov. Dekleta bi sicer še rada plesala. Saj je vendar tako lepo plesati kak prav sentimentalen ples s kakšnim prav čednim Tržačanom. Pa za danes dovolj.

Spotikamo se po kamenju, dokler ne pridemo na našo pot. Mesec nam prijazno pomaga in razsvetljuje stezo.

Ženske so romantično razpoložene.

„Glej, kako srebrno se preлива morje!“ šepne žena. „Meni se zdi“ odvrne mož, da se v meni preлива črnina“.

S tem je razgovor o lepoti prelivanja končan.

Bližamo se domu in kar odleže mi, ko ležim v postelji in si mislim, koliko bolje bi bilo, če bi šla spat.

— — —

Že ves dan je četrtek. In prav tako zvečer, ko mi že pod vrhom smrdijo ribe. To bo veselo brez večerje, si mislim. In še paradižnikova solata! Treh stvari ne jem: paradižnika, rib in vampov. To, kar imam najraje, pa samo cel teden obljublajo, namreč polnjene paprike.

Pri večerji je veselo razpoloženje. Večina ima rada ribe in je mnenja, češ:

„Ribe morajo trikrat plavati.“

Zato pade predlog, da gremo po večerji gledat Trst. Kakšno zvezo ima to s plavanjem rib, vam bo kmalu jasno. Ko smo po večerjali oziroma so povečerjali in se je začel spuščati mrak, se nas je zbrala majh-

na družba in že smo krenili proti vasi Hrvatini, ki leži še više kot naš dom. Razpoloženje je bilo prijetno in kar kmalu smo bili na cesti, s katere je zelo lep pogled na Trst.

Trst podnevi ne daje vtisa velemesta. Lepo se sicer vidi iz gradu Socerba z vso svojo okolico, vendar meni se je zdel dolgočasen in bila sem prav razočarana. Nič drugega ni kot ob zalivu nakopičena gmota hiš, ki pri dnevni luči niso prav nič zanimivne.

Popolnoma nasprotno pa deluje pogled na Trst zvečer, ko je mesto lučka pri lučki in vse miglja. Takrat pa človek res čuti, da je to nekaj drugega kot smo navajeni in da je res škoda, ker ni to mesto naše. Na periferiji se prižigajo rdeče luči in ugašajo v enakomernih presledkih. To je radijska in televizijska oddajna postaja. V pristanišču se belim odsevom mestnih luči pridružujeta še rdeči in zeleni odsev svetilnika. Prav veličastno je in šele ponoči zgloda Trst velemesto.

Ko smo se nagledali in odšli spet v Hrvatine, se je pravo gledanje Trsta šele začelo in sicer pred gostilnico na glavnem trgu. V popolni temi in tišini smo posedli na nekakšne deske, nekdo je delil kozarce, ki so bili naenkrat polni. Nato še enega in še enega:

„Mam'ca, še en lit'r gor!“

Začela se je živahna debata o Trstu. Š Trsta se je razgovor prenesel še na druga aktualna vprašanja, med drugim je nastalo vprašanje, kdo je pil več in kdo manj in nazadnje se je v skupno korist odločilo, da ga imajo že vsi dovolj. Strinjali smo se tudi v tem, da je vino izvrstno in precej močno.

Zelo dobre volje smo jo končno le mah-nili proti domu. Malce po desni strani, malce po levi, kakor je koga zaneslo. „Stimunga“ je bila na višku. Sem in tja je kdo zavriskal in mimogrede smo bili doma. Mislim, da je Trst vsakomur ostal v dobrem spominu.

Tako so minevali dnevi ob morju in teden se je nagibal h koncu. Ravno smo se privadili soli, hoji v hrib in sijaj ti hrani, pa bo že treba dvigniti sidro in odpluti proti Kranju.

Še zadnji dan; izkoristimo, kar je še mogoče. Ravno kar je prispela nova skupina iz Kranja. Zaničljivo ogledujemo njihovo belo kožo, pozabljač pri tem, da pred enim tednom nismo bili prav nič boljši.

Avtobusi so že pripravljeni, še hitro v vodo, nato pa hajd — se že peljemo.

„Adijo morje, Ankaran in drugo leto nasvidenje!“

Taja

Izlet v Besnico in še kaj . . .

„Tam prevoznništvo?“ . . .

„Da, prevoznništvo . . . Boštjančič“ . . .

„Ravno prav — tov. Boštjančič, če imate prost avtobus za „dolge proge,“ ali bi nas potegnili v Besnico?“

„Kdaj pa?“ . . . „V sredo“ . . . „Prav, ob štirih izpred menze.“

S tem se je začel naš izlet. Prijavilo se je udeležencev za dva avtobusa, ko pa smo pobrali denar, nas je ostalo komaj za enega. Pa vseeno — korajža velja — naš cilj je bil slap Šum v Besnici.

Ob štirih popoldne smo zasedli modri TAM. Še en pogled na vse strani, adijo zamudniki! Miro je premaknil vzvode, pritisnil na plin in TAM je drzno zahropel v čudovit poletni dan, poln sonca in igrivega migotanja toplih zračnih pramenov.

Že za ovinkom pri „Jerci“ je zapela Francitova harmonika za uvod v dobro voljo. Cesta je bila sicer prašna, kar pa nas ni motilo, da ne bi z zanimanjem občudovali lepote narave, ki jih je bilo vsepovsod polno, na levi in desni vzdolž naše poti. Tako smo

dvakrat prečkali železniško progo Kranj—Jesenice, odbrzeli mimo Rakovice in se mimogrede dvignili na vrh Spodnje Besnice, se nato med lepimi polji pognali mimo šole in novega Zadržnega doma proti Zgornji Besnici. Od tod je pot vodila med sadnim drevjem, ki raste tako blizu ceste, da bi ga lahko spotoma obrali. Prešli smo Zgornjo Besnico, kratek oster ovinek na desno in že smo bili na cilju. Miro je pritisnil na zavore in že se je začul klic: „Slap Šum, izstopite!“

Sveži in po smrekovi smoli dišeči zrak nam je razširil pljuča in jih prezračil do zadnjih vršičkov.

Tod mimo pelje cesta na besniški kolo-dvor, takoj na levo pa je postavljeno zasilno gostišče z nekaj mizami in klopni kar na prostem, malo više v gozdčku je tudi plesišče.

Vse to nas trenutno ni zanimalo, mahnili smo jo po poti navzdol čez travnik, ki so ga ravnokar božali zadnji žarki zahajajočega sonca. Travnik z njivico ima obliko

Pod slapom
»Sum«
v Besnici

krivega konjskega hrbta, obdan je v krogu z lepo zaraslim gozdom. Sprehod čezenj je pravi užitek, saj je podlaga mahovita in tako prožna kot bi hodil po mehkih preprogah.

Prijetno razpoloženi smo v nekaj minutah zaslišali šumenje. Ob obronku gozda vodi pot, boljše rečeno kozja steza proti slapu. Bili smo rahlo razburjeni, kajti šumenje je naraščalo in se kmalu sprevrglo v pravo bučanje. Pot navzdol je ograjena s količki in prevezana s smrekovimi vejami, kajti na levici je hrib strm in brez grmičja. Pogovor je utihnil — previdno in v gosjem redu smo lezli in dospeli do vznožja, kjer nas je zajel prijeten hlad in morje pršecih kapljic. Vsak si je izbral primeren prostor, da si čim bolje ogleda romantičen slap Nemiljščice, ki, stisnjen med skale pada čez pečine in se umiri v temnem tolmunu.

V miru in tišini smo uživali to lepoto narave — sicer odmaknjene — a vendar tako blizu Kranja. Počasi so se jeziki razvozljali in vsak je dal na svoj način duška svojim občutkom. Iz zamišljenosti nas je vzdramil klic: „Pozor! Fotografiranje!“

Ta beseda je imela magičen vpliv. Vsi so se postavili v kar najboljšo „poz“ pred aparat, ki ga je z veliko resnostjo upravljala Stane. Ženske ne bi bile ženske, če si ne bi popravile frizur, se nasmihale, si oblizovale ustnice, da bodo bolj sveže in „žive“, nekatere so si na hitro z oslinjenim prstkom potegnile preko drznih obrvi in trepalnic.

„Babe, mir!“ je zadonelo izpod visečih Stanetovih brk, zaškrtnilo je in že smo bili ovekovečeni ob vznožju romantičnega slapa.

Zopet smo se vrgli navkreber, le nekaj zastopnic nežnega spola je še ostalo, da se same ali pa s simpatijami še slikajo in izletu pritisnejo še pečat lepe intimnosti.

Na mahovitem travniku smo posedli, kajti nekateri so bili pošteno zasopli. Družba je bila kar „čedna“ na pogled, zato se Stane ni mogel premagati — dvignil je fotoaparata — tedaj pa... „Stane! Poglej če se čedno držim?!... Francka, daj mi „špegu“, da se malo pogledam!...“

Stane pa ne bi bil Stane, če ne bi dejal:

„Kdor je čeden, bo tudi na pildku čeden, kdor pa ni, naj se pa obrne — zadaj smo pa vsi „čedni!“... in škrt... Zaslonka je skočila — brez „špegla“, ki je ostal v torbici.

Za Besnico pravijo, da ima tudi termalni vrelec, in ker je ta v neposredni bližini slapa, oziroma nekoliko nad njim, smo se tudi tja napotili. Prečkali smo kozjo stezo, zavili na desno, pa hajd ob potoku Nemiljščici. Rosa, ki se tukaj nikoli ne posuši, nam je pošteno namočila čevlje in ker je dolina ozka, smo stopali po poti kot palčki v Sneguljčici.

Želja se nam je izpolnila, zagledali smo bazen, ki pa ni kazal posebnega življenja. Sem in tja se je pokazal kak mehurček, „drugo vse tiho je bilo“. Otipavali smo to „slatinsko vodo“, ne da bi kaj dognali, po-

izkusiti pa je nismo upali, ker so po vrhu mlakuž plavale zelene mreže in res ni bilo junaka, da bi tvegala in prežkusil okus te „župice“. Nekaj prav duhovitih je padlo na račun tega „vrelca“, ki ni nikjer vrel — pa upajmo, da nam bodo to skrivnost Besničani ob prvi priliki že sami razložili.

Povelje „natrag, marš“ nas je zopet pripeljalo na realna tla in hop v gosjem redu proti malemu gostišču na vrhu, kjer nas je že čakala prijazna gostiteljica iz Besnice, ki je za ta dan prišla in odprla vinski hram.

Vse dotlej smo hodili skupaj, toda nenadoma se je družba razkropila in če bi bilo trideset miz, bi gotovo sedel pri vsaki samo eden. Slovenci smo za mizo šele takrat družabni, ko smo pod „paro“ in ker pare še ni bilo, se je skoro večina zamislila v „onostranstvo“.

Med to čudovito „mrtvaško“ razpoloženje je pribrenčal z motorjem tudi Jože s svojo ženko, ki bi jo zadela skoraj kap ob pogledu na to pogrebno družčino. Še Francetova harmonika ni spravila ljudi iz zamaknjenosti.

Pa se je naenkrat vse spremenilo. Družčina se je pomaknila pod lopo, zadonela je pesem in privabila še tiste, ki so še vedno premišljevali o „večnosti“. Tudi ti so prilegnili — Miro in Stane sta podprla z basi, Lojze in Jože pa sta s šaljivimi vstavki dvignila veselo razpoloženje; na meh je čustveno pritisnil France, čeprav so se mu „knofi“ zatikali.

Mrak se je spuščal, male karbidovke pa so bile ravno pravšne, da ni bilo presvetlo in ne „pretemno“, ko smo zapeli: „Mi se imamo radi...“

Od časa do časa smo zašli tudi v klet na poskušnjo „sadjevca“. Ker so bile ženske povsem enakopravne so tudi intonirale tisti znani šlager: „Enkrat se samo živi, enkrat se ljubi, enkrat se samo umre...“ Čudovit refrem smo ponavljali vsi, le eden je vedno zamenjal pri „enkrat se ljubi“ s „stokrat se ljubi.“ Nič mu ne zamerim, ima pač čustveno in široko srce, ki ni vsakomur dano...

Čim bolj se je bližal čas odhoda, tembolj je vse hitelo, več plesa, vriska in petja je bilo. Klic: „Dame volijo!“ je ženski svet tako prevzel, da so vrtele tiste „komodne“ moške kot vrtavke, tudi debeli s predsodki niso bili izjema. Celo invalid Beno se je tako vrtel, da ni vedel, katero nogo ima trdo. Prevzemanje je bilo dovoljeno in povem vam — izbirale in prevzemale so tako, da sem se nehote spomnil pregovora: „Sprememba razvedri in pomladi človeka!“

V ta razposajeni večer, poln mladosti in njenih razposajenosti, je padel klic: „Od-

hod!“... Na robu plesišča je stal šofer Miro (drugače sicer tako simpatičen, danes pa strog in mrk) in gledal na uro. Izrabili smo še zadnji ples, France je izvlekel iz svojega meha najbolj divji tempo kar jih premore, da so pete odskakovale od robotih „dil“ kot tolkala pri bobnu... nato pa stop!... burno utripajoča srca s pospešenim krvnim obtokom in zadihanimi pljuči so se umirila.

„Ej, dekleta, nikoli ne bomo pozabili, kako ste nas „zmatrale“!“

Naj bo! Spoznali smo lep kotiček naše Besnice; zapustili smo romantiko — zasedli avtobus pa hajd proti Kranju s prijetno mislijo, da ni bilo — zadnjič... Kem

ZANIMIVOSTI

iz znanosti in tehnike

PLINSKE TURBINE ZA POGON AVTOMOBILOV

Avtomobilska industrija se že dalj časa ukvarja s problemom plinske turbine kot pogonskega stroja za avtomobile. Izdelanih je bilo že več prototipov. Kot poročajo se je turbina tvrdke Chrysler dobro obnesla pri okoli 5000 km dolgi poskusni vožnji. Vožnjo so morali prekiniti zaradi okvare na predležju, medtem, ko je bila turbina sama v redu.

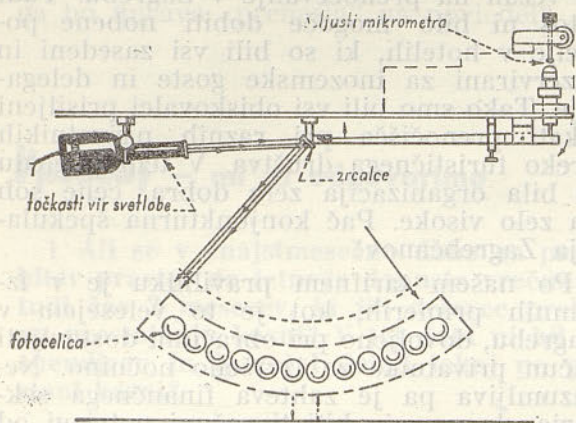
American Machinist vol. 100 (1956), april str. 109.

AVTOMATSKI MIKROMETER ZA SORTIRANJE IZOLIRNIH MEDLOŽK

Razdalje kontaktnih ravnin v telefonskih izbiralnikih koračnega sistema morajo biti montirane v medsebojnih razdaljah s predpisanimi tolerancami — 3/100 mm. Izolirne medložke iz fenolnih smol, ki naj to razdaljo zagotovijo, pa je možno izdelati le do 7/100 mm natančno. Celo v posameznih ploščah obstojijo še razlike debeline. Preje so štancane ploščice ročno merili z mikrometrom in jih po debelini sortirali. Pred kratkim pa so uvedli avtomatiziran postopek, ki ne zahteva drugega, kot da se magazin stroja vsakih četrt ure napolni s 600 ploščicami, katerim potem naprava sama izmeri debelino in jih ustrezno sortira. Potrebno pa je le od časa do časa napolnjene magazine sortiranih ploščic izprazniti in tu in tam kontrolirati delovanje naprave.

Delovanje naprave je v kratkem sledeče: ploščice prihajajo avtomatično med tipalne konice mikrometra, pri čemer se prejšnja izvrže. Spodnja gibljiva tipalna konica mi-

krometra vpne ploščico, gibanje konice se pa prenaša preko vzvoda na zrcalo. Na to zrcalce pa je usmerjen svetlobni žarek iz točkastega vira svetlobe, zrcalce žarek odkloni na eno izmed drugo poleg druge ležečih fotocelic. Čim tanjša je ploščica, tem daljša je pot tipala in tem večji je odklon žarka. Osvetljena fotocelica deluje preko ojačalnika na elektromagnet, ki v odvod-

nem žlebu ploščic odpre zaklopko skozi katero pade ploščica v magazin, ki ustreza njeni debelini. Naprava sortira ploščice v 12 magazinov v stopnjah po 0,01 mm, debeline ploščic obsegajo 0,33 do 0,44 mm.

Electronics Vol. 28 (1955), št. 5, stran 150 do 157.

AVTOMATSKO LAKIRANJE AVTOMOBILSKIH KAROSERIJ

Pri tvrdki Chrysler Corp. so lakiranje avtomobilskih karoserij v znatni meri avtomatizirali. Karoserije prihajajo po tekočem traku v specialno opremljene kabine, kjer se brizgalne naprave avtomatično sprožijo in karoserije lakirajo. Ker uporabljajo več barv, je potrebno zelo natančno planirati ves postopek, da ne pride v produkciji in poznejši montaži do zastojev. Ročno lakirajo le dele, ki jih ni mogoče pri avtomatskem postopku zadovoljivo obrizgati. Ker brizgalne kabine z vodno zaveso porabijo znatne količine vode so pod njimi namestili velike rezervarje, iz katerih vodo po filtriranju, kjer se barva izloči, ponovno uporabljajo. Izločeno barvo uporabljajo kot temeljni lak. Odsesavanje barvne megle v kabinah se vrši pri dnu. Talne rešetke so premične, tako da jih lahko, če jih vodijo skozi čistilne kopeli, čistijo in se vračajo očiščene v kabino.

VDI — Z vol. 98 (1956), št. 17, stran 935 do 936.

TELEFONSKI APARATI V BARVAH

Misel, izdelati telefonske aparate v barvah, je že precej stara. V ZDA so se z njo bavili že 1930. leta. Tedaj je skupina umetnikov in dekoraterjev predlagala sledeče barve: slonokoščeno, sivozeleno, rožnato rdečo in temno modro, dodatno so predvidevali takimenovane „kovinske“ prevleke kot so stara medeninasta, temno zlata itd. Te barve so nanесли v obliki lakov na običajne telefonske aparate. Leta 1941, ko so se pojavile termoplastične snovi, so aparate začeli izdelovati iz le-teh v omenjenih petih osnovnih barvah. Šele 1950. leta so posvetili vprašanju barvnih aparatov več pozornosti. Na priporočilo znanega strokovnjaka za znanstveno uporabo barve so se odločili za sledeče barve: slonokoščena, zelena, beige, rdeča, siva in rjava. Pri tem so upoštevali dejstvo, naj barve ne bodo preveč podvržene vplivu mode t. j., da ne zastarijo hitro. Anketa telefonskih družb je pokazala, da odjemalci želijo še modro in rumeno barvo ter so tudi te uvrstili v produkcijski program.

Vendar je bilo treba še rešiti več problemov; med drugim zahteva izvedba v barvah posebno konstrukcijo slušalke, n. pr. stene slušalke morajo biti čim bolj enakomerno debele. Aparate črne barve so prešli iz fenol-formaldehidne mase po postopku stiskanja, ker se material strdi po stisnjenju in pečenju. Vendar pa ima masa temnejšo barvo, ki ne dopušča pigmentacije na svetle barve. Če pa se jo pigmentira postane barva s časom temnejša. Zato izdelujejo v novejšem času slušalke iz celuloznega acetat-butirata, katerega osnova je svetle prozorne barve in dovoljuje pigmentacijo s svetlimi barvami. Ta material je termoplastičen, se torej oblikuje po postopku brizganja z njegovimi znanimi prednostmi. Ostale dele aparata izdelujejo prav tako iz te snovi po istem postopku. Znatno pozornost so posvetili tudi izbiri barve številčnikovih števil, ki morajo biti kontrastne z ozirom na podlago in dobro čitljive. Številčnik je iz prozornega plastičnega materiala.

Bell Laboratories Record vol. 34. (1956), št. 7, str. 252 do 254.

UPORABA ELEKTRONIKE ZA SIGNALIZACIJO V CESTNEM PROMETU

Zaradi stalno naraščajočega cestnega prometa v ZDA — 62 milijonov registriranih motornih vozil in z letnim prirastkom 9 milijonov se v vedno večji meri poslužujejo elektronskih signalizacijskih naprav. Izdelali so naprave za štetje vozil oziroma

ža ugotavljanje gostote prometa. Na podlagi teh vrednosti nastaviijo cikel prometnih signalov na križiščih. Dostikrat krmilijo s centralnega mesta tudi več križišč. Tudi hitrost vozil ugotavljajo z elektronskimi napravami. Vozila, ki morajo v slučaju potrebe imeti prednost, n. pr.: gasilci, policija itd., so opremljena z oddajniki, ki na določeno razdaljo oddajo signale, ki delujejo na signalne naprave na križiščih tako, da ti z rdečimi signali zaprejo prečne ceste križišča.

Electronic vol. 29 (1956), št. 7, str. 14.

TELEFONSKI APARAT S TRANZISTORJI

V laboratorijih Bell sistema so razvili telefonski aparat, ki ima namesto zvonca napravo, ki preko naprave s tranzistorji in zvočnika oddaja glasbene tone, kateri naj nadomeščajo zvonjenje. Uporaba energije za klicanje je pri tem aparatu znatno manjša kot pri običajnem aparatu z zvoncem. Trdijo tudi, da se njegov glas zelo dobro in razločno sliši. Pričakujejo, da bo majhna poraba energije imela znaten pomen v elektronskem stikalnem sistemu, ki ga v Bellovih laboratorijih trenutno razvijajo.

Electronic vol. 29. (1956), št. 7, str. 110.

Bralci nam pišejo . . .

Ali je tako stališče na mestu?

Vprašanje zmogljivosti, reda in odnosov v Samskem domu je bilo v zadnjem času predmet mnogih razprav. Rešitev vseh problemov, ki so močno povezani s socialnimi vprašanji, je brez dvoma težka in zahteva od vseh, ki delajo na tem področju, dosti truda in dobre volje.

Zdi pa se nam, da so nekateri sklepi za ureditev tega vprašanja preveč drastični, taki, ki jih naša družbena ureditev res ne bi smela dovoliti.

Eno od posvetovanj, posvečeno reševanju problemov v Samskem domu, je prineslo sklep, da naj dobi vsaka stanovalka v 4. mesecu nosečnosti 1 mesečno odpoved stanovanja od strani uprave doma, po pretečenem roku pa se ji zabrani vstop v Samski dom.

Mogoče bi izvrševanje tega sklepa delno reševalo situacijo v Samskem domu, toda ne moremo mimo tega ne da bi se vprašali: „Ali boste taki ženski nakazali drugo stanovanje? Kam bo sicer šla?“

Mogoče bi na to vprašanje lahko odgovoril nekdo od odgovornih!

Neljub ukrep ali birokracija?

Zagrebski velesejem je bil vedno velika manifestacija razvoja domače in inozemske industrije, ki prav gotovo privablja številne obiskovalce. Na ta velesejem gre vsako leto večjo število naših članov kolektiva, eni privatno, drugi pa službeno. Kdor ima opravka več dni na velesejmu, je vezan na prenočevanje v Zagrebu. Tudi letos ni bilo mogoče dobiti nobene postelje v hotelih, ki so bili vsi zasedeni in rezervirani za inozemske goste in delegacije. Tako smo bili vsi obiskovalci prisiljeni iskati prenočišča pri raznih privatnikih preko turističnega društva. V tem pogledu je bila organizacija zelo dobra, cene sob pa zelo visoke. Pač konjunkturna špekulacija Zagrebčanov!

Po našem tarifnem pravilniku je v izjemnih primerih, kot je to velesejem v Zagrebu, dovoljeno pri obračunu dostavljati račun privatnika za izvršeno nočnino. Nerazumljiva pa je zahteva finančnega sektorja, da morajo biti ti računi potrjeni od našega predstavnika v Zagrebu. V tarifnem pravilniku ni o tem nič govora. Če bi morali biti računi pač potrjeni zaradi odmere davka privatniku, potem bi bil zato merodajen le odsek za dohodke na ljudskem odboru, nikakor pa ne bi mogel tega posla opravljati naš predstavnik. V prvem slučaju pa bi naši člani, ki so prespali eno ali dve noči pri privatniku, zgubljali čas na odborih, stikajoč za tem potrdilom in ne bi imeli od obiska velesejma veliko koristi, v drugem primeru pa je vprašanje, kako naj se prepriča naš predstavnik, če je ta ali oni res spal pri tem ali onem privatniku. In končno, zakaj ne bi finančni sektor prej obvestil, kakšna potrdila morajo biti na takih računih, ne pa da morajo tovariši, ki so se že vrnili domov, pošiljati take privatne račune v odobritev našemu predstavništvu. Ali ni tu po sredi tudi nekaj birokracije, ali pa umetnega dviganja renomeja našega predstavništva?

Kaj bo z našim paviljonom na ZV?

Pred dvema letoma smo sezidali na delu zagrebskega velesejma lasten paviljon s svojimi sredstvi. Po pogodbi, ki je bila takrat sklenjena z upravo velesejma, je paviljon naša lastnina za dobo petih let, pozneje pa preide v last velesejma. Kakor nam je znano in smo tudi sami videli na letošnjem velesejmu, je postalo središče velesejma novozgrajeni del razstavišča ob Savi, medtem ko bodo stari del velesejma, kjer stoji naš paviljon

polagoma opustili. Že letos ni bilo nobenega pravega življenja na tem delu velesejma, prihodnje leto ga bo še manj. Sedaj imamo ta paviljon šele dve leti, zato je vprašanje, kako bo za naprej? Ali ni nihče vedel pri sklepanju take pogodbe, da misli uprava velesejma zgraditi nov del velesejma in opustiti stari del? Če je bilo že tedaj kaj slišati o tem, kako je bilo urejeno glede našega paviljona? Ali bo ostal tam še tri leta ali ga bo uprava „prenesla“ na novi del?

Vprašaj — mi ti odgovorimo

1. Ali se v enajstmesečno dobo za pridobitev pravice do letnega dopusta vračunava tudi čas 2 mesecev, ki jih delavec prebije na prestajanju kazni? V tej dobi ni bil suspendiran in je začel delati takoj po prestani kazni?

Odgovor: Po veljavnih predpisih se v delovni staž za pridobitev pravice za plačani letni dopust ne more vračunati čas prekinitve dela zaradi prestajanja kazni. Iz tega jasno sledi, da je v tem slučaju nastopila prekinitve ne glede na to, da ni bila izdana odločba o suspenziji in da je delavec takoj po prestani kazni nadaljeval delo.

2. Ali se šteje v letni dopust čas izolacije zaradi nalezljive bolezni ali postrežbe zbolelemu članu družine?

Odgovor: Čas, ko je delavec v izolaciji zaradi nalezljive bolezni v njegovem stanovanju ali pa na dopustu zaradi postrežbe zbolelemu članu svoje družine, se ne šteje v letni dopust.

3. Med letnim dopustom sem zbolel. Ali bolezen prekine dopust?

Odgovor: Bolezen, ki nastopi med letnim dopustom, ne pretrga že dovoljenega in začetega letnega dopusta.

4. Ali se res neopravičeni izostanki odbijejo od letnega dopusta in ne plačajo?

Odgovor: Vsak dan neopravičenega izostanka z dela se odbije od letnega dopusta in se članu kolektiva za toliko dni skrajša letni dopust. V ta namen morajo biti dnevi neopravičenih izostankov ugotovljeni v vsakem konkretnem primeru in sicer takoj, kadar tak primer nastopi in točno evidentirati od personalne službe. Ti dnevi se seštevajo od dneva, ko je delavec izrabil letni dopust v preteklem letu, pa do dneva ko nastopi letni dopust v tekočem letu.

Dnevi neopravičenih izostankov z dela, ki se odbijejo od letnega dopusta, ne štejejo za dneve letnega dopusta in zaradi tega član kolektiva za te dni nima pravice do plače.

5. Delovno razmerje pri prejšnjem delodajalcu je prenehalo po moji odpovedi. Službo v Iskri sem nastopil 6 dni po prenehanju prejšnjega delovnega razmerja. Ali mi letos pripada dopust?

Odgovor: Po čl. 108 pravil podjetja Iskra se v neprekinjeno dobo zaposlitve šteje tudi služba pri drugem delodajalcu, če med prekinitvijo prejšnjega delovnega razmerja in vstopom v naše podjetje ni preteklo več kot 7 dni v isti republiki oziroma 14 dni v raznih republikah. Iz tega sledi, da vam letni dopust pripada, izkazati pa se morate s potrdilom prejšnjega delodajalca, da dopusta v letošnjem letu še niste izrabili.

6. Neopravičeni izostanki od dela na dan pred državnimi prazniki ali naslednjega dne po prazniku. Kako je s plačilom za te dni?

Odgovor: Delavec, ki neopravičeno izostane od dela neposredno pred dnevom državnega praznika ali naslednjega dne po prazniku, nima pravice do nadomestila plače za te dni, kajti to pravico imajo le tisti delavci, ki bi sicer delali, če ne bi bilo praznika. Tak namen pa ni podan pri delavcih, ki neopravičeno izostanejo pred državnimi ali državnih praznikih. Ta predpis je izdal Državni sekretariat za gospodarstvo FLRJ pod št. 9418/55.

7. Iz kakšnega razloga se omejuje možnost neplačanega dopusta, čeprav je koristnik pripravljen sam plačati prispevek za socialno zavarovanje za ta čas?

Odgovor: Po čl. 109 pravil podjetja odobrava brezplačne dopuste po privatnem poslu do 3 dni šef oddelka, do 7 dni šef sektorja, preko 7, a največ 30 dni pa direktor podjetja.

Taki dopusti pa se omejujejo in dovoljujejo le izjemoma, to pa iz sledečih razlogov:

Po veljajočih predpisih morajo podjetja plačati prispevek za socialno zavarovanje za vse pri njih zaposlene osebe. Ker pa tisti, ki so na neplačanem dopustu, ne prekinejo delovnega razmerja, mora podjetje za te osebe plačati prispevek za socialno zavarovanje. V pavšalnem znesku, ki je določen s sklepom o določilu pavšalnega prispevka za socialno zavarovanje delavcev in uslužbencev za čas, ko so na neplačanem izrednem dopustu. Ti izdatki pa gredo v breme plač iz dobička podjetja.

Če podjetje odobri tak brezplačni dopust, mora trpeti vse stroške, ki so s tem v zvezi.

To pa zaradi tega, ker delavcem in uslužbencem ta pravica zakonito ni priznana, temveč je dano podjetjem na voljo, če hočejo tako dovoljenje izdati. Ni pa zakonite možnosti, da bi podjetje zahtevalo od koristnikov brezplačnega dopusta, da sami plačajo omenjeni pavšalni znesek.

Po drugi strani pa, kot že rečeno, koristnikom brezplačnega dopusta teče delovno razmerje neprekinjeno dalje, čeprav v tem času ne delajo in so na ta način neupravičeno privilegirani pred ostalimi zaposlenimi osebami.

M. T.

JAVNA ZAHVALA

Tovarišu Otmarju Geršaku se javno zahvaljujem za njegovo izredno socialno potezo, ki jo je storil napram meni z zamenjavo stanovanja.

Dvosobno stanovanje sta po poroki hčerke uporabljala sama z ženo. Vedel je, da se s svojo štiričlansko družino stiskam v enosobnem stanovanju, čeprav sem že 30 mesecev prosil, da se mi nakaže večje stanovanje. Tovariš Geršak mi je predlagal, da zamenjava stanovanje, kar se je z vednostjo stanovanjske komisije tudi izvršilo.

Ta poteza tovariša Geršaka vsekakor zasluži pohvalo, obenem pa lahko da pobudo še drugim, ki so v sličnih razmerah ter na ta način pomagajo reševati stanovanjsko stisko.

Franc Šparovec

Mi smo mi...

Minilo je že precej časa, kar se je v nekem podjetju to zgodilo. Morda se kdo še spominja tistega časa; vredno bi bilo zapomniti si, ker so dogodki tistih dni orisali slikovito podobo ljudi, ki jih včasih tako radi opazujemo — malo za šalo in malo za res.

Bil je lep dan tistikrat. Megle, ki so se še od zadnjega dežja vlekli nad razmočeno zemljo, so se razkadile in prvi sončni žarki so objeli svežo, rosno pokrajino. Po dolgem času, ko je bil svet pokrit s sivo kopreno, iz katere je neprestano pršilo v zadnjih dneh, je Janez, sede na svojem kolesu, veselo pomežiknil v mlado, pravkar rojeno jutro. To je bilo doživetje! Po tolikem dežju! Da, tisto jutro je bil Janez vesel, ne zastran svojega osebnega zadovoljstva nad dobro pre-

spano nočjo, temveč zato, ker človeško srce pod modrim nebom le občuti košček sreče, ki jo mokrota v čevljih ob deževnih dneh tako neusmiljeno zatre.

Tisti dan je bil res nekaj posebnega. Dolga kolona, ki se je vila proti tovarniškemu vhodu, se je prešerno razsipala po dvorišču, a vratar je ves nasmejan stal pri vratih, v katera so bile vsako jutro uprte oči tistih nesrečnikov, ki so pričakovali žvižg sirene še sredi ceste. Tudi teh je bilo tisto jutro manj in z nekaterimi izjemami so bili to čisto novi ljudje, ki jih nihče ni imel na seznamu zamudnikov.

Začelo se je nevsakdanje, veselo in z dobrim razpoloženjem. Sem in tja po kotih si že v ranem jutru čul požvižgavati kakšno znano popevko, a nekje pri skladiščih je nekdo med ropotanjem zabojev prepeval „cowboy Jimyja“. Da, v zgodnjih jutranjih urah, ko je človek še svež in čil in ko ni treba hoditi v dežju čez dvorišče...

Toda zgodilo se je nekaj, čisto nenadoma in brez pričakovanja! Na oglasnih deskah po oddelkih je v tistem lepem jutru obvisel premijski pravilnik. Ni vzbujal impozantnih občutkov samo s svojo veličino, temveč tudi zaradi tega, ker je bila na tej površini označena usoda in življenjska rentabilnost marsikoga izmed tistih, ki so tiščali glave pred to obsežno polje črk in številko.

Tudi Janez je bil poleg. Ni se prerival s komolci, vendar se je vztrajno in počasi približeval mestu, od koder bo lahko s skromnim pogledom poiskal svoje ime in tisto usodno številko.

„Si videl vraga, samo tisočpetsto“... Janeza je v grlu nekaj stisnilo. S sklonjeno glavo se je moral umakniti prodirajočim. Prerinil se je na prosto, globoko vzdihnil in pogledal okrog sebe, kot bi pričakoval utehe. Toda vse je strmelo v desko in Janez je spoznal, da tu ne bo potolažen. Odšel je proti svoji pisarni, kjer je nekdo navzočim že posređoval vtise, ki jih je prinesel iz prerivajoče se skupine ob deski.

„... To ... to je skrajno podcenjevanje... pravzaprav niti podcenjevanje ni! Še manj... Ali je to objektivni odnos do našega dela in naše odgovornosti?... Ah kdo bi verjel, taka oslarija! „Mi“, govornik je povzdignil glas, „ki smo duša tovarne, osnovna misel, cena, čas izdelave, funkcija, komercialna vrednost... to smo mi, tovarišija! Vse je to združeno v nas samih in nihče nima pravice, da nam reče, da to ni res. To je resnica, ki je vredna več kot 1500 din...“ Govornik se je vsedel na stol. V oddelku je nastala tišina. Nekateri izmed navzočih so se šele sedaj začeli zavedati, kakšno vrednost predstavljajo njihove osebnosti, toda vsaka beseda

bi bila odveč v tem trenutku, ko so bili vsi do skrajnosti užaljeni.

„Janez, ali si tudi ti bral?“

„1500 in niti beliča več... neverjetno!“

„Res, kaj pa drugi, so višje ali nižje?“

„Kaj nas brigajo drugi“, se je nekdo oglasil s piskavim glasom, „nam naj dajo, kar nam pripada!“

„Tako je...!“ Vsi navzoči so slovesno in odločno prikimavali. Tudi duhovi na drugi strani hodnika so bili razburjeni.

„Kaj, da mi nimamo direktnega vpliva na proizvodnjo? To lahko trdi samo nepoznavalec posla! Čujte, jaz sem prepričan, da bomo mi v naslednjih letih imeli najvišje premije!“

„Kdaj?“ nekomu se je zdelo, da ni prav slišal.

„Čez nekaj let pravim, ko bo trg nasičen in bo tovarna brez denarja.“

„Čez nekaj let, kaj pa! Sedaj je to treba upoštevati, tudi sedaj smo brez denarja. Od nas tovarna živi, če nas ni, ni denarja, če je pa denar pa nam premije! To je logika mislim, poštena logika.“

V pisarno je stopil Korl iz skladišča.

„Korl, ali bodo tudi tebe premirali?“

„Jasno, 1500.“

„No da, to že gre.“

„Kaj, za mojo odgovornost, za več milijonski promet in vse skrbi!“

Srdito se je obrnil in zaloputnil vrata za seboj. Ko je stopil na prag skladišča, je siknil:

„Prokleti birokrati... sama „fovšarija“ in nič drugega! Ti Miha,“ je dejal čez čas, „ali veš, da oni zgoraj“ pokazal je s palcem pod strop, „pravijo, da imam dobro premijo?!“

Miha ga je ostro pogledal in čeprav je v vseh slučajih imel pravo na jeziku, je zdaj dolgo brodil po možganih, toda nič primernega ni našel, da bi sočno izpovedal svoje mnenje o nad njim prebivajočem odčinstvu. Samo suho je pljunil in zgrabil zaboje s tako silo, da je utrgal stranico.

„No si videl vrag a, pa pravijo, da naj za tako delo ne dobivamo premij. Kdo bo pa zaboje plačal?!“

Polde je bil že nekaj časa znan v podjetju kot dober poznavalec tarifnih vprašanj. Tistega dne je stal v kotu s skupino poslušalcev ter jim razlagal:

„Ste videli kriterije, tovariši! Nekim omogočajo absolutno povečanje plače. Kakšna neprincipielnost in apolitičnost. Ti ljudje imajo že zasigurane premije. Jaz sploh nisem zato, ampak sem za nagrade, ali pa za dodatke na plačo tam, kjer se storilnost ne da meriti. To bi bila stimulacija... a?“ Pogledal je po navzočih, toda očigledno so čakali njegovih besed. „Kar se pa naših premij tiče, so pa odločno prenizke, mislim

z ozirom na druge... Ker smo mi le tista ustvarjalna sila, ki podjetju omogoča obstoj...“

„Tako je, administrativce ven iz premijskega pravilnika.“

„Saj jih ni notri!“

„Pisarne mislim, ti so tako neproduktivni!“

„Da, cilj premij je dvigniti storilnost, toda sedaj opažamo...“

Polde je zopet začel razlagati zamotana vprašanja, ki jih je prepletala čudovita logika.

Pred oglasno desko pa so prihajali vedno novi radovedneži, ki so hoteli nekaj najti.

„Hudiča, mene... nas pa sploh ni notri... nikjer nas ni!“

Žalostno so izzvenele te besede, toda njihovo resničnost je potrdil prst, ki je zaman krožil po papirju in iskal mesto, ki bi nesrečnežu izvabil smehljaj na ustnice. Tone se je obrnil in z žalostnimi očmi pogledal skupino, ki je še z vedrim obrazom strmela v papir. Toda nihče ga ni videl, nihče ni videl njegovih žalostnih oči, nihče ni opazil človeka, ki je v dno duše razočaran trpel pred desko in čakal usmiljenega človeka, da bi ga vprašal, zakaj prav njega ni nikjer. S težkimi koraki je odšel po stopnicah. Odšel je v svoj sektor, kjer so ostali že sedeli tiho in brez besed. Ko je stopil skozi vrata, je kanila še ena grenka kaplja v njihova razočarana srca.

„Fantje, niti ficka!“ Tone je energično vrgel svojo kapo na mizo. Redkokdaj je odkril svojo plešo, danes pa je bil tak trenutek, da je to storil.

„Tistega bi pa le rad poznal, ki je to skupaj spravil...“ Pojma ni imel! Zadnje besede je Fonze pribil ko s kladivom.

„Hej!“ Skozi priprta vrata je opazil nekoga, ki je prihajal po hodniku. Skočil je predenj.

„Ali ste vi še pri tistem odboru, kako se mu že pravi? Sicer pa, zakaj o nas niste nič razpravljali?“ Postavil se je pred prišleca, ki je debelo gledal v razkačeni obraz.

„Toda pritožili se bomo, da veste, ampak ne v tovarni, na najvišji forum, da veste, slišite... na najvišji forum! Vam bomo že pokazali!“

In tako je bil tisti dan kljub svoji sončni lepoti le grenko doživetje za mnoge, ki so trdno verovali v svojo veličino in pomembnost. V življenju ni bolj nesrečnega trenutka od tistega, ko ti v vedro razpoloženje pade kaplja trpkega razočaranja in še ti v samozavest, ki se tako prešerno bohota v svojem okolju, vrine kot hladna jeklenost, spoznanje, da te je nekdo spustil iz seznama!

Obvestila iz naše knjižnice

V knjižnici smo začeli s preureditvijo knjižnega fonda po decimalni klasifikaciji.

To je internacionalna razdelitev vseh panog človeškega znanja na stroke, ki so označene s številkami. Ta razdelitev je praktična, in pride v poštev predvsem v strokovnih in študijskih knjižnicah, v standardotekah itd.

Knjige, ki so se v času preureditve nahajale v knjižnici in pri nekaterih discipliniranih „odjemalcih“ smo preklasificirali. Medtem nekateri kljub večkratnim osebnim in telefonskim urgencam knjižničarjev knjig niso prinesli, češ da jih imajo doma, da so jih izposodili drugemu itd.

Zato ponovno naprošamo vse člane našega kolektiva, ki iz kateregakoli razloga niso še prinesli knjig v knjižnico na preklasifikacijo, da to čimpreje storijo.

Knjige s staro razdelitvijo imajo označbe s črkami, n. pr. I 94, Č 296 - in jih je treba prinesiti.

Knjige z novo razdelitvijo imajo označbe samo s številkami, n. pr. 4/53, 621.39/58, in jih ni treba prinesiti na preklasifikacijo.

Tem potom naprošamo tudi tovariša, ki si je izposodil pri tov. Francu Hacetu v pripravi dela Tomšičev nemško-slovenski slovar za „nekaj minut“, in ga obdržal nekaj mesecev, da ga nemudoma vrne.

Če komu ni znano, obveščamo še:

V knjižnici imamo zdaj tudi kartoteko prospektov raznih firm, urejenih po decimalni klasifikaciji.

Imamo tudi po strokah razvrščeno kartoteko važnejših člankov iz revij. Tudi mikrofilme člankov iz revij, katerih knjižnica nima, si lahko izposodite pri nas.

Kartoteka „Zelena biltena“ — pregled naučne in tehnične dokumentacije — (ta bilten daje kratko vsebino važnejših člankov številnih strokovnih revij iz vsega sveta) vam omogoča, da si poiščete literaturo o panogi, ki vas zanima in si naročite ustrezni mikrofilm iz „Jugoslavenskog centra za naučno i tehničku dokumentaciju“.

Naročila knjig, revij in mikrofilmov, ki jih potrebujete pri delu, morajo biti naslovljena na knjižnico. Podpisati jih mora šef oddelka, vsebovati morajo avtorjevo ime, naslov knjige, leto in kraj izdaje, založbo in po možnosti ceno. Naročila za članke morajo vsebovati avtorjevo ime, naslov, naziv revije, kraj in letnik ter številko revije.

Knjige in revije si izposodi lahko vsak delavec, uslužbenec in vajenec naše tovarne in jih nese tudi na dom.

Enkrat za vselej: za knjige odgovarja tisti, ki je za nje pri knjižničarju zadolžen.

Knjižnica posluje vsak delovnik od 6. do 14. ure.

Nagradna križanka

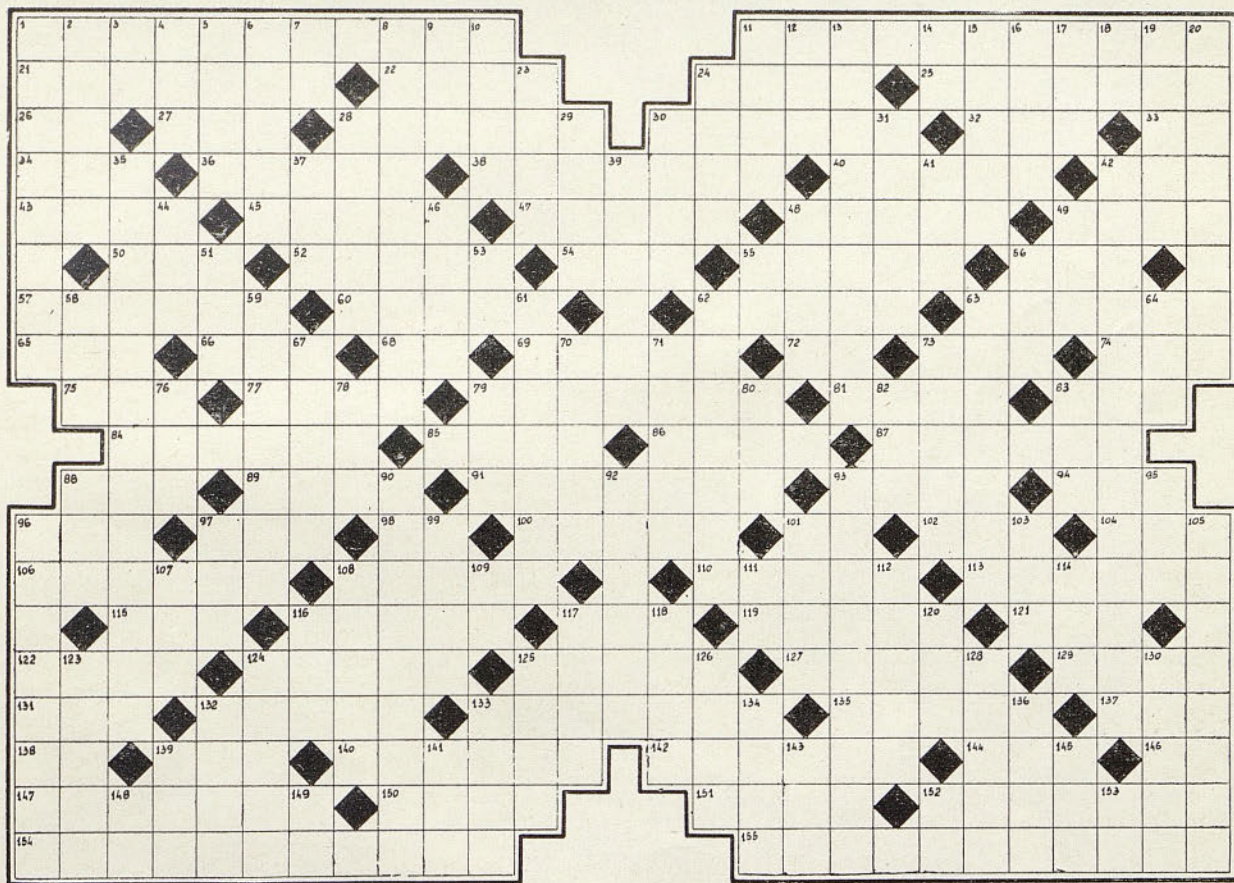
Vodoravno: 1. spojina selena, 11. snov, ki spreminja hitrost kake reakcije, 21. skupno ime za stara plemena na južnem Kavkazu, 22. ime norveškega pesnika in jezikoslovca iz 19. stol. (Aasen), 24. pristanišče na istrskem polotoku, 25. majhna trata, 26. osebni zaimek, 27. oblika glagola iti, 28. materialen, tvaren, 30. zaziblje, zamaje, zaguga, 32. žensko ljubkovalno ime, 33. samoglasnik in soglasnik, 34. žuželka, 36. italijansko ime za istrsko mesto, 38. izpuščanje končnega samoglasnika, 40. ime francoske narodne junakinje, 42. 2. sklon os. zaimka, 43. mesto v srednji Nemčiji v Turingenu, poznano po znameniti tovarni optičnih instrumentov, 45. najmanjši delec tvarine, 47. koralno otočje v obliki podkve (dvoj.), 49. kača (hrv.), 49. merske enote za silo, 50. števnik, 52. zapreka, 54. vrsta pesnitve (dvoj.), 55. listnato drevo, raste predvsem v severnih krajih, 56. morski sesalec, 57. vozilo, dar, 60. naočniki, 62. plošča, 63. črna tekočina, proizvod destilacije organskih snovi, 65. staroslovanski veznik, 66. neznanka v matematiki, 68. nedoločni števnik, 69. prislov kraja, 72. začetnici priimka in imena podpredsednika FLRJ, 73. njiva ob hiši, ohišnica, 74. črnogorsko narodno kolo, 75. zapar(ar), 77. kemična radioaktivna prvina, 79. ognjevzdržni material, 81. vrsta gozdne rastline, vresa, 82. žensko ime, 84. uspavajoč, močnega vonja, 85. stiska, potreba, nuja (dvoj.), 86. domača žival, 87. gradiva, metali, 88. vas pri Ljubljani (2. skl.), 89. malik, 91. alkaloid v tobaku, 93. konice, špice, 94. pod, 96. stari rimski pozdrav, 97. osebni zaimek, 98. zlato (fr.), 100. zahod, 101

verovanje, upanje, 102. žensko ime, 104. kronometer, 106. merska priprava (dvoj.), 108. gnus, ogabnost, 110. enota za jakost el. toka, 113. gibčen, prožen, delaven, 115. žensko ime, 116. zapazi, 117. vrsta povrtnine, 119. mesto na zahodni istrski obali, 121. nedoločni števnik, 122. praske, 124. siloma vlomi, 125. znamka fotografskega aparata, 127. radiotehnična naprava, ki uporablja zelo kratke elektromagnetne valove, 129. vrsta kisika modre barve in ostrega vonja, 131. ime znane filmske igralko, 132. vsesti se, 135. ime za izvirek reke Amazonke, 135. obrtnik, 137. les za ladjedelnice iz Nove Zelandije, 138. inicialke znanega slovenskega pisatelja, predstavnika slovenske moderne, 139. pivski izraz, 140. strupi (hrv.), 142. beljakovinska sestavina krvnega barvila, 144. dim, mrč, saje, 146. dva različna soglasnika, 147. vrste atomov istega elementa, 150. mesto v Arabiji, 151. streha, tudi del ladje, 152. namaščen, prepojen z lojem, 154. nauk o zdravljenju, 155. vodne raztopine kisline, baze in soli, ki prevajajo el. tok.

Navpično: 1. nomadsko ljudstvo na skrajnem severu SZ, 2. vijaki, propelerji, 3. romanski spolnik, 4. enota dela, 5. neumni, 6. pristanišče ob Črnem morju, 7. osebni zaimek, 8. gibalen, nemiren od notranje sile, 9. moško ime, 10. brezalkoholne pijače, 11. zver naših gozdov z dragocenim krznom, 12. veznik, 13. brzinomer, 14. kratica za našo strokovno organizacijo, 15. oseba iz Finžgarjevega romana »Pod svobodnim soncem«, 16. lepa, 17. oče, ata, 18. osebni zaimek, 19. veliko morje, 20. obsežno, 23. kozenška dvoletna rastlina, ki se goji kot strniščna kul-

tura, 24. otroški ljubkovalni naziv za očeta, 28. akt pred ločitvijo, 29. pisana znamenja za ton, 30. priimek francoskega književnika, začetnika naturalizma (1840—1902), 31. sporočilo, naznanilo, opozorilo, 35. nauk o razvoju človeka, 37. moško ime, 39. čevljarke potrebščine. 41. ljudska nikalnica, 42. strelni in kolodijski bombaž, 44. ploskovne mere, 46. država na Srednjem vzhodu, 48. zmes dušika in kisika, 49. kratica za našo tehnično organizacijo, 51. hrvatski veznik, 54. simbol za kovino sedanosti, 55. začetnici imena in priimka poznane slovenskega kirurga in profesorja na med. vis. šoli, člana SAZU, leta 1944 postal glavni kirurg JLA, 56. nadstropje (hrv.), 58. žensko ime, glej 102 vodoravno, 59. oksidirana površina na valjanem materialu, 61. razčlemba, razčlenitev, razkroj, 62. neresnično gledanje, vidna prevara, 63. vrsta usnja za podplate, 64. predplačilo, 67. dan v tednu, 70. bonton, lepo vedenje, 71. del celote, 72. suma (v matem.), 76. mesto in kopališče v Belgiji, 78. leto (lat.), 79. član družine, 80. polt, barva kože, 82. besedica, ki pomeni bivši, 83. pripadnik staroslovanskega plemena, 88. okraj-

šano moško ime, 90. pojmi iz višje matematike, 92 služabnik, sluga, 93. izvršilne oblasti, 95. naplačila, 96. vrsta črnega premoga, 97. ljudska pritrtilnica, 98. odrgnine, oškrabine, 101. vstaja, 103. turški veleposestniki v Bosni, 105. neimenovani, brezimni, 107. vrsta vrbe, 108. zapeto, vpeto, 109. pogojnik, 111. inicialki ital. oper. skladatelja in dirigenta (Cavaleria Rusticana), 112. vzoren, 114. staroslovanski veznik, 116. kratica za odsoten, 117. luknjici, 118. položaj, stopnja, 120. vreme, doba, 123. sporočila, naznanila, 124. znamka italijanskega motornega kolesa (množina), 125. ugodno dražeča in osvežujoča pijača, 126. del okostja, 128. ptica roparica, 130. skupina pevcov ali muzikantov, 132. jastreb, 133. arabska kava (fonetično), 131. neumne, bedaste, 136. primitivno orodje zao ranje, 139. grška črka, 141. pregovor, 143. bolečina, 145. prislov kraja, 148. zlato (fr.), 149. začetnici imena in priimka znanega slovenskega slikarja (1877—1943), 152. inicialki izumitelja v radiu in elektrotehniki, pred kratkim praznoval 100-letnico rojstva, 153. nji, njej.

Rešitev nagradne križanke pošljite na uredništvo ali jo vrzite v naš nabiralnik pri glavnem vходу do 15. novembra.

Pravilna rešitev bo priobčena v prihodnji številki, kakor tudi imena izžrebancev.

Reševalcem bo po žrebu podarila knjigarna „Simon Jenko“ v Kranju tri lepe nagrade in sicer: nalivno pero ter dve knjigi.

Rešitev pošljite na posebnem listu.

